גליון

מעולפת ספירים

במשנתו של הבעש"ט הקדוש

פרשת שלח

גליון קי"ט

מאמר "התבודדות והתכללות"

עולמות התוהו והתיקון

העניין המרכזי המופיע בתורת האריז"ל בשונה מקודמיו, ומורחב במשנת החסידות[א], הוא המושג הנקרא: "שבירת הכלים" [המכונה גם "מיתת המלכים"]. "שבירת הכלים" מתאר את שבירת הכלים חסרי יכולת הכלת האור האין-סוף שמצמם מכונה בשל כך "עולם התוהו", והופעתם מחדש באופן מתוקן במצב המוגדר כ"עולם התיקון", בבחינת "בונה עולמות ומחריבן"[ב].

כאשר ברא השי"ת את עולמו השפיע אור גדול להחיות ולקיים את העולמות, אך מכיוון שהיה האור גדול ועצום כל כך בתחילה לא היו יכולים הכלים והעולמות לסובלו עד שנשברו, וכדוגמת המשל המובא בספרי החסידות[ג] בשם הזוה"ק לאדם השומע בשורה טובה מדי שעלול לפרוץ בבכי מחמת הקושי שלו להכיל את עוצמת הרגש שאותה בשורה עלולה להביא אותו אליה[ד].

"עולם התוהו" הוא המצב הראשוני בו נבראו עשר הספירות בתחילה[ה] - "בתחלה עלה במחשבה לבראתו במידת הדין"[ו], באופן בו הם היו מאירים באור רב כל כך

[א] עניינים אלו מבוארים בספה"ק **באר מים חיים** (פרשת בראשית פרק א) וזל"ק: או יראה לרמז בזה אותיות אמ"ת מ"ת, **כי ידוע שתכלית בריאת העולם היה בכדי לתקן שבירת הכלים ומיתת מלכין קדמאין** הכתובין בקרא בסוד הכתוב (בראשית ל"ו, ל"א) ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגו' עד וימלוך וימת. והוא נרמז במאמר חז"ל (בראשית רבה ג', ז') במה שאמרו שהיה הקב"ה בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ואמר דין הניין לי וכו'. עד כאן. ונאריך בענין זה קצת להלן. על כן רמז בתחילת הבריאה אמ"ת מ"ת, לומר שהבריאה היתה בשביל החסד של אמת שרצה הקב"ה לעשות עם המ"ת, פירוש **מאנין תבירין הוא מיתת המלכים הללו, ובכדי לתקנם ולהעלותם למעלה היתה תכלית כל בריאת שמים וארץ.**

וכן אמר הכתוב אחר כך והארץ היתה תהו ובהו. כי ידוע **מה שכתב בליקוטי תורה משם האר"י ז"ל אשר זה קאי על קודם בריאת שמים וארץ שהיתה בחינת שבירת הכלים שהוא תהו ובהו,** ורוח אלהים מרחפת רצה לומר **מ"ת רפ"ח ניצוצין קדישין אשר נפלו לתוך עמקי הקליפות וצריכין להעלותן ולתקנם,** ועל כן בעת הבריאה רצה האל הטוב לעשות עמם חסד של אמת לתקנם ולהחיותם על כן ברא את השמים וארץ העליונים הידועים למביני מדע שהם אבא ואימא כדי שתתעבר זעיר ונוקבא מהם. הכל כידוע.

[ב] כמובא בספה"ק **אהבת שלום** (פר' וישלח) בזה"ל: כי ידוע (עי' ע"ח שערים ח-י) **מענין שבירת הכלים, שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן, ונפלו רפ"ח ניצוצות בקליפה,** והוא סוד הבחירה, ושכר ועונש, וסוד ז' מלכין קמאין דמיתו. **ואחר כך בא לבחינת עולם התיקון. וכשפגם אדם הראשון וחטא, חזר לקדמותו לבחינת שבירה.**

וכתב בספה"ק **אמרי פנחס** (שער ח, לקוטים, אות סז) וזל"ק: בענין החקירה הנזכרת בעץ חיים (ענף ב') למה בריאת עוה"ז היה בזמן שהיה, לא קודם וכו' ע"ש. והתירוץ הנזכר שם אינו מובן כמבואר לכל מעיין. וביאר הוא, כי הנה ז"ל הע"ח שם, כי האור העליון אין בו שום תפיסה, לא במחשבה ולא בהרהור כלל, ועיקר. הוא מופשט ומובדל מכל המחשבות, איך אפשר להשיג ולהבין ולהקשות שם קושיא, כי הוא דבר שאינו מושג ותפוס בשום מחשבה, והבן היטב. וז"ש במ"ר פ' בראשית בשינוי לשון, בזמנו נברא העולם. לא היה העולם יכול להבראות קודם. **הקב"ה בונה עולמות ומחריבן. ואמר, דין הניין לו ודין לא הניין לו. כיון שהעיקר בריאת העולם היה להשיג אלהותו, נמצא העולמות שהם אינם מושגים במחשבה כלל, הם בבחי' סוד ומחריבן. שאין זה עיקר כוונת הבריאה,** והבן. ופ"א שמעתי בשמו, כי הקב"ה ברא למשל ספירת החסד, והיה מתפשט עד בחי' כי חסד הוא, כידוע. **והוא בבחי' ומחריבן. עד שבא עולם התיקון שהוא הבחירה,** והבן. ואח"כ אמר שהוא מצוה להכניס אור בנשמות (חכם הרזים).

וראה מש"כ ע"ז בספה"ק **אור לשמים** (פר' מסעי) וזל"ק: דהנה איתא (בר"ר ג, ז) **דהשי"ת היה בונה עולמות ומחריבן, ושמעתי פירוש הדבר מכאדמו"ר מוהרי"י זצללה"ה דהיינו שהשי"ת בונה עולמות, ואותם שהם מחריבין ואינם חפצים ברצונו ית"ש השי"ת ברוב חסדו הגדול בונה לאותם מחריבים ג"כ,** עכ"ד.

עוד לאלהי מילין, דאיתא (ברכות סד) אל תקרי בניך אלא בונין, **כי הצדיקים נקראים בונין שהם בונין העולם ורואים שיהיה העולם בתיקון, וז"פ בונה עולמות ומחריבן - דהיינו שהשי"ת מצד חסדו הטוב שולח נשמות קדושות מעולם החרבן והם בונין העולם שיהיה העולם בתיקון.**

[ג] כמש"כ בספה"ק **אמרי פנחס** (שער א, תנ"ך, אות ט) וזל"ק: בזהר הקשה למה היו הדורות הראשונים חיין הרבה, ואמר כי בתחלה הי' שבירת הכלים לסיבה שלא היו יכולים לקבל את האור, **משל לאדם שבא לו בשורה טובה הוא בוכה כי אין לו כלי לקבל אור, כן הי' שבירת הכלים כי הי' אור גדול ולא הי' יכול הכלי לסבלו,** ולכך בפ' בראשית כתיב ויחי פלוני וימת וגו' בכל אחד, כי הי' שבירת הכלים, ובפ' נח כתיב ויחי ויולד בנים ולא כתיב וימת כי הי' לאחר התיקון.

[ד] וראה מש"כ בספה"ק **תפארת שלמה** (פר' וישב) וזל"ק: וזה הענין שאמרו בגמ' כי האדם במעי אמו מתחלה הוא יודע כל התורה ואח"כ בצאתו בא מלאך וסטרו על פיו ומשכח הכל **כי כן צריך להיות בחי' ההארה והידיעה באדם מתרבה והולכת עמו מעט מעט כפי שניו דרך דרגין דאם לא כן לא היה יכול לסבול את האור הגדול הקודם. ולכך בא מלאך וסטרו על פיו הוא בחי' השבירה** כמו שנתבאר. הנה זה הענין אצל ר' אלעזר בן עזריה כשבא להיות נשיא פתאום א"ל דלמא מעברין לך כי ההתנשאות צריך להיות בחינת שבירה בתחלה כנ"ל. וזה שא"ל יומא חדא לישתמש אינש בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר. **כי אחרי הבריאה מתחלה בחי' יום אחד ולמחר ליתבר נעשה השבירה.**

[ה] עשר הספירות, ביסודן הן עשר כוחות הנפרדות אחת מרעותה, אולם היות ולמעשה כולן מתהוות מאותו מקור ושורש, אשר הוא ה"אור אין סוף" ב"ה, הרי שכלולות בכל אחת מהן גם שאר הספירות.

כמו כן, קיימים שני מצבים, אשר בכל אחד מהם קיימת מערכת הספירות, והם שני העולמות הנקראים "עולם התוהו" ולעומתו "עולם התיקון". בעוד שב"עולם התוהו" - ששם כל ספירה מאירה בתוקף בבחינת "אורות מרובים וכלים מועטים" - קיימים עשר ספירות אלו באופן של פירוד ופילוג, כאשר כל ספירה עומדת וקיימת לעצמה ואינה נותנת מקום לרעותה, הרי ש"בעולם התיקון" - ששם שורה ה"ביטול" והענקת מקום אף לזולת - הם באים באופן של התכללות, כך שכל ספירה כלולה מכל שאר הספירות.

[ו] עי' בספה"ק **זרע קודש** שכתב וזל"ק: **כי ידוע שהיה השי"ת בונה עולמות ומחריבן כו'** (ב"ר ג, ז), וגם אמרו ז"ל (שם יב, טו) **שעלה במחשבה להבראות במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים כו', ונראה שכל דבריהם בזה אחד הוא, כי כל העולמות הנ"ל שנקראים בספרים כלים שבורים, היא מחמת שנתרבה מאוד אור הקדושה, שלא בא עדיין להשתלשלות גדול כמו אחר כך, ומחמת גודל אור הקדושה לא היה אפשר לסבול גודל היראה והפחד מהדר גאון ה' יתש"ש, שהיה היראה גדולה מאוד לאין שיעור וערך, ואי אפשר לנבראים לסבול,** וזהו שאמרו שעלה במחשבה לברוא במדת הדין, ורמז לזה כי חרו"ב גימטריא "גבורה" וגימטריא "יראה" שהעולמות הנ"ל היו בגודל היראה וגבורה, **שלא היה אפשר להם לסבול הפחד והיראה ולהיות בגדר מציאות כלל, רק היו בטלים במציאות מגודל היראה והפחד, עד שבא לכמה השתלשלות שנשתלשל האור מסיבה לסיבה, עד שהיה אפשר להם להכלים לסבול האור שלא יהיו בטלים ממציאות.**

ביחס לכלים שלהם, עד שלא היו הכלים יכולים להחזיק מעמד - "ראה שאין העולם מתקיים" - כי ב"עולם התוהו" הכול בבחינת "רצוא" בלא "שוב"[ז], בשונה מ"עולם התיקון" ששם עוביים של הכלים מתאים ושווה לגודלו של האור.

כאשר נשברו כלים אלו מחמת ריבוי האור שהאיר בהם, חלו בהם כמה שינויים, בנוגע לאורות ניצוצות וכלים[ח]: ריבוי האור [=אורות דאנ"ך] הסתלק והתעלה בחזרה לשורשו ב"עולם האצילות"[ט] כשהמקום החדש בו הוא נמצא נקרא "עולם התיקון", הכלים [=כלים דאנ"ך] נשברו ונפלו לעולמות בריאה יצירה ועשיה בבחינת "מיתה"[י], ועדיין למען יוכלו כלים אלו להתקיים ולהחזיק מעמד נשאר בהם מעט מן האור האלוקי - "הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין" - אשר הם הם ה"רפ"ח ניצוצין" הידועים [=ניצוצות דאנ"ך].

לפי רבינו האריז"ל תכלית האדם בעולמו היא, לברר את הטוב מתוך הרע שב"רפ"ח ניצוצין" אלו, ואת זה האדם פועל באמצעות ייחודים וקיום המצוות, אשר על ידיהם הוא מעלה מ"ן [="מיין נוקבין", התעוררות המקבל כלפי המשפיע] הגורמת לייחוד וזיווג המתרחש בעולמות העליונים, וכתוצאה מכך הם משפיעים עליו מוחין, שפע וחיות אלוקית[יא].

זוהי היא עבודת "העלאת ניצוצות" - מושג שעיקרו בקבלת האריז"ל, אמנם הוא מקבל פנים חדשות, לאחריה, בתורת הבעש"ט זיע"א ותלמידיו, בנוגע לשינויי תפיסה ומחשבה אצל האדם. כל עשיית מצווה, מתפרשת בכתבי האריז"ל להעלאת ניצוץ, ולכן מקרבת את הגאולה העתידה.

לאחר גמר כל הבירורים הנדרשים - ישובו אורות-ניצוצות אלו שמקורם ב"עולם התוהו" ויעלו ל"עולם התיקון" [=עולם האצילות], ואז תבוא הגאולה השלימה וה"תיקון" השלם בבחינת "בלע המות לנצח"[יב] - שבחינת ה"מיתה" והנפילה של אותם כלים תיתקן ותעמוד על שלימותה[יג].

וראה עוד מה דאיתא בספה"ק **אגרא דכלה** (פר' בראשית) וזל"ק: בראשית, באמצעות הראשית חכמה יראת ה', **דידוע מסוד שבירת הכלים שהיו בתחילה בבחינת יראה ואחר כך נחרבו** כמו שאמרז"ל (ב"ר פ"ג ז) **שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן, והוא סוד המחשבה שעלה לברוא במדת הדין** (ב"ר פי"ב ט"ו).

ז כמובא בספה"ק **תורה אור** (פר' וישלח) וזל"ק: וזהו ענין רצוא ושוב. **והנה בחי' עולם התהו הנ"ל היה בבחי' רצוא לכן נסתלקו האורות מן הכלים** כמו האה"ר ליפרד מן הפתילה והכלים כו'. אבל התקון הוא בחי' שוב והוא בחי' תומ"צ ובע"כ אתה חי להיות בתוך הגוף להמשיך אא"ס בכלים מכלים שונים.

ח כמש"כ **הרה"ק רבי דוב בער האדמו"ר האמצעי מליובאויטש זי"ע** בביאוריו לזוה"ק (בשלח עמ' מז) וזל"ק: **דהיה ג' מדריגות בשבירה אורות וניצוצות וכלים והכלים נשברו וגם הניצוצות דרפ"ח הם שנפלו עמהם שוכנים למטה במאנין תבירין** כידוע ועליות הרפ"ח ניצוצים ממאנין תבירין ה"ז כמשל היוצא מבית האסורין כמ"ש במ"א **ונקראת זאת העליה דניצוצין בשם העלאות מ"ן** שהוא ענין מים תחתונים בוכין כו' ועכ"פ נקרא בשם מים אלא שהן מים נוקבין העולין מלמטה למעלה כנ"ל **ובחי' האורות שכבר נסתלקו ונכללו במקורם בשעת השבירה ואח"כ יורדים ונמשכים מלמעלה למטה לאחר הבירורין דב"ן כנ"ל נקרא בשם מ"ד.**

וכן עד"ז איתא בספה"ק **אוצר החיים** להרה"ק **מקאמארנא זי"ע** (ויל"ך) וזל"ק: משורשי המצוה וחקיקתה באות ש' שלשה מצות לקחו מאיש וניתנה לאשה חלה נדה הדלקת הנר לתקן חטא של אדה"ר כי בתיקון יסוד דנוקבא ציון וירושלים והיכל קודש קדשים ששם הארון והלוחת יבא משיח ויתוקן חטא אדה"ר **ושלשה דברים יש בתיקון הזה אחד להעלות הניצוצין המעורבין בקליפה** בסוד דגנך שבארנו בסוד פר מנצפך עליות הניצוצין ניתקן על ידי חלה חלתו של עולם להעלות הנשמות **ועוד יש בחינות כלי המקבל הניצוצין אלו** בסוד תירשך תירוש ינובב בתולת ששם יין המשומר ויין זה נשמר בשמירות נדה עיין שער היחוד ותראה כדברינו **ויש עוד בחינה שלישית רוח המעלה מ"נ באש להבת שלהבת בתשוקת אשה לבעלה ישראל לאביהם בשבשמים** בסוד יצהרך והוא ניתקן על ידי הדלקות הנר כמבואר בתקונים צריכה לאוקמא בליל שבת באתערו דשלהובין דרחימו לגבי בעלה.

ט המכונה גם "עולם הברודים".

י וראה מש"כ ע"ז בספה"ק **אמרי פנחס** (שער ב. לקוטי ש"ס ומדרשים, אות קלט) בזה"ל: **הקב"ה היה בונה עולמות ומחריבן** (ב"ר ג, ט) **והיה שבירת הכלים שמחמת זה יצא האור אל העולמות התחתונים ואלו לא היה כך היו נשארים בחשך ולא היה להם קיום, וכך שבירת הכלים אצל הצדיק, ומחמת זה יוצא אור לשאר בני אדם, וצריך לומר להם תורה שיצא ממנו אור.**

יא וראה מה שכתב בספה"ק **מאור עינים** (פר' שלח) דבירור הטוב מתוך הרע נעשה ע"י ספירת הדעת שבה נמצאת בחירת האדם, וזל"ק: אך הענין הוא דנודע **מהות הבחירה של טוב ורע הוא מצד שבירת הכלים שהיה הוא יתברך בונה עולמות ומחריבן שהוא סוד שבירת הכלים** שהן העולמות הנז' ועל ידי זה נפלו מן המדות העליונות הקדושות בשבירה שנעשה תערובות טוב ורע ועל ידי זה נעשה בחירה לבחור אחד משני דרכים שירצה בכדי שיהא שכר ועונש כי בלא זה לא היה תענוג לו יתברך מן עבודת התתתונים בני ישראל שיתענג על ידי עבודתם הבורא יתברך שמו ובריאותו העולמות הוא בשביל ישראל שיתענג על ידי עבודתם שיעבדו אותו אף שהן קרוצי חומר בתערובות טוב ורע אבל אם לא היה הרע לא היה להם שום התעלות על המלאכים וכל צבא מעלה העובדין אותו מאחר שאין ביניהם רע כלל.

ונודע כי הסיבה המביא להבחירה לבחור דרך א' מטוב ורע הוא על ידי הדעת כי אם אין דעת הבדלה מנין כמו שמצינו בגמרא מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת וכו' ועל ידי הדעת בוחר כל א' לפי דעתו כמו שמטהו הדעת שלו לא' מן הקצוות או להיות מצוע בדרך הממוצע בתערובות טוב ורע ואם כן הדעת הוא עיקר הבחירה מאחר ששרשה ממנו ונודע שהדעת הוא אחד ממדותיו של הקודשא ברך הוא שיש לו שורש למעלה בדעת העליון **אך כל אחד לפי מה שהוא אדם כך אצלו הדעת שלו** ויש א' שהדעת שלו גם כן בשבירה וצריך להתאמץ לעלות מן הדעת לשורשו של הדעת דעת העליון שהוא (דברי הימים-א כ"ח, ט') דע את אלהי אביך ועבדהו כדי לזכות לדעת גדול שהוא בחי' משה כנודע וכמו כן בכל המדות שהן בשבירה וכו'.

יב ישעיה כה ח.

יג וכמובא בספר 'בגדי השרד' **למקובל רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל** (פירוש על הגדה עמ' פו) **כי אנכ"י ר"ת אורות ניצוצות כלים**, והיינו **כי בשעת מתן תורה בלע המות לנצח** בבחי' חרות על הלוחות.

וראה עוד מה דאיתא בספה"ק **דברי חיים** (פרשת שמיני): והנה זאת **ידוע שבכל חטא האדם גורם שבירת הכלים מחדש ונופלים המדות, ובתשובה מחזיר לתקן כמו שהיה בהתחלת הבריאה** כידוע. והנה מבואר בכמה מקומות, בהקדמה לספר יונת אלם (בהקדמה בענין טהירו) ובפירוש הברכה של אתה גבור דמיתת המלכין היה כמו זריעה שנרקב התבואה ונצמח מחדש, והיה השבירה שורש התיקון כידוע.

והנה כמו כן **עיקר בריאת העולם היה בשביל תשובה** כמבואר בזוה"ק (אחרי סט ע"ב) ומפני שנעשה מעבירות זכיות בעושה תשובה מאהבה (יומא פו ע"ב) משום שבכל עבירה יש בו ניצוץ הקדוש המחיה אותו הדבר (זוה"ק יתרו סט.) כי אם לא היה בדבר ניצוץ הקדוש מדבר ד' שבעשרה מאמרות היה אפס ואין, **ועיקר החיות הוא הניצוץ הקדוש שבו ואך היה מעורב טוב ורע כדי שיהיה בחירה, וכשאדם עובר עבירה ח"ו יורד הניצוץ קדוש שבתוך העבירה עד למטה, ובעשותו תשובה מאהבה מחמת מסירת נפש באהבה לד' אזי נתעלה נפש החוטא לשורשו, וגם הניצוץ הקדוש נתעלה מהפסולת נפרד מהקדושה עדי יבולע המות לנצח.**

וכן איתא בספה"ק **מאור ושמש** (פרשת עקב) בזה"ל: **וזהו הענין עץ הדעת טוב ורע ושבירת הכלים שהוריד ה' יתברך עולמות הנפילים ונתערב טוב ברע ואור בחושך ונפלו ניצוצות הקדושות בדומם צומח חי מדבר ונתלבשו בחיצוניות** בכדי שיקבלו ישראל שכר על הזדככותם ועבודתם באמצעות עסק התורה והמצוות שהם מבררים האוכל מתוך הפסולת ויקר מזולל על ידי הזדככותם ומעלים הניצוצות הקדושות לשורשן ומורידין הקליפות לנוקבא דתהומא רבא **ולכשיתבררו העולמות מכל וכל תמלא הארץ דעה את ה' ויבוא הגואל צדק.**

התבודדות והתכללות

ההבדל המהותי והיסודי שבין שני מצבים אלו - עולם התוהו ועולם התיקון - ניכר באופני היחס שבין הספירות שבהם.

בעוד שב"עולם התוהו" - ששם כל ספירה מאירה בתוקף בבחינת "אורות מרובים וכלים מועטים" - קיימים עשר ספירות אלו באופן של פירוד ופילוג, כאשר כל ספירה עומדת וקיימת לעצמה ואינה נותנת מקום לרעותה, בבחינת "אנא אמלוך"[יד], הרי שב"עולם התיקון" - ששם שורה ה"ביטול" והענקת המקום אף לזולת - הם באים באופן של התכללות, כך שכל ספירה כלולה מכל שאר הספירות.

לאור זאת, מבואר בספרי החסידות[טו], כי בעבודת האדם את אלוקיו ישנם שני מיני עבודות, הנקראים: "התבודדות" ו"התכללות".

ה"התבודדות" היא התכנסותו של האדם והסתגרותו בתוך עצמו, למען יוכל הוא לעבוד את השי"ת ללא שום מניעות והטרדות, ניסיונות ועיכובים. התכנסות והסתגרות זו היא מעין מציאת האדם את עצמו, פגישת ה"אני" הפנימי והמהותי שלו, כך שהוא מופשט מכל אותם מסכות ולבושים שגרתיים, המסתירים ומעלימים על האישיות והתכונות האמיתיות שבו.

לעומתה ניצבת עבודת ה"התכללות" - השייכת ל"עולם התיקון"[טז], שהיא התחברות האדם עם המציאות שמסביבו, הזדהות עם כל מה שקורה ומתרחש, עם כל מצבי הרוח המתחלפים, וכן עם בני האדם - "לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות"[יז].

ומובא בספרי החסידות[יח], כי בכך נעוץ היה ההבדל בין עבודתו של נח את אלוקיו, לבין עבודתו של אברהם אבינו, כי בעוד שנח היה מתבודד ומסתגר בינו לבין קונו והיה יושב סגור ומסוגר בד בבד ועוסק רק במילי דשמיא[יט] - "את האלוקים התהלך נח"[כ], וכמובא בזוהר הקדוש[כא] כי "נח גנז גרמיה ואשתדל בפולחנא דמאריה", הרי שאברהם הייתה דעתו מעורה עם הבריות, הוא היה מכניס אורחים, מגייר גרים, שופט ודן בין האנשים, אוהב ומקרב את הבריות בגשמיות וברוחניות[כב].

[יד] כדאיתא בספה"ק **עבודת ישראל** (פר' שלח) וזל"ק: ועתה יגדל נא. איתא בגמרא (שבת פט) מצא משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות. אמר לו משה אין שלום בעירך, אמר לו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו. אמר לו אף על פי כן היה לך לעזרני, מיד אמר ועתה יגדל נא כח אדני וגו'.

ומקודם נבאר רמז מאמר חז"ל שאמרו (סנהדרין עא) פזור נאה לרשעים וכנוס נאה לצדיקים, והוא על פי מ"ש האר"י ז"ל בעולמות העגולים שאין עגול נוגע בחבירו ושם היה השבירה עד שניתקן בעולם היושר עי"ש.

ופירוש הענין והמשל, **שהשכל של העגולים פי' כמי שסובב את עצמו ומתעגל ונפרד מקונו ונדמה לו שברצון עצמו ינהיג את עצמו, וזה שמתנשא לומר אני אמלוך וזה היה השבירה רח"ל, וכן הרשעים כל אחד מתנשא בלבו אני אמלוך ולכן הם בעלמא דפרודא ואינם יכולים להתחבר כמו העיגולים כמו שנראה בחוש כי לא יכלו לשבת יחדיו ולהם נאה הפזור. מה שאין כן הצדיקים, הגם שכל אחד עובד בוראו בסגנון אחר, מכל מקום כולם מכוונים לדבר אחד לאביהם שבשמים והם מתקבצים ומתאספים אחד לאחד כאיש אחד בלב אחד,** שכל אחד מקטין את עצמו ומהדר העבודה להשי"ת שנותן בו כח ושכל לעובדו, ולכן לא יתגאה על חבירו והם בעולם היושר ומתיחדים זה עם זה.

[טו] ועי' בספה"ק **אמרי פנחס** (שער א - תנ"ך, אות קלט), וכך איתא שם: הרב דפולנאה הקשה לו חתנו הרב דחמעלניק ע"פ אשר יוציאם ואשר יביאם וגו' בזכותו כפירש"י דמשמע אני יכול להנהיגם בזכותי ותמנה ג"כ איש שינהיגם בזכותו ואיך אמר העיני מכל האדם כזה, והשיב **יש ב' בחי' באדם בעבודת השי"ת, א' שאינו יכול לעבוד אלא בהתבודדות** כמו נח שנכנס בתיבה, **הב' גם בין אנשים יכול לפעול פעולותיו ולהתערב בין בנ"א ולהיות דבוק בהשי"ת,** וזה שאמר משה אני לא יכלתי לעבוד רק בהצנע שעליתי למרום ואפילו בארץ הייתי פרוש מן הבריות, כדאיתא באות"ח ע"פ אלה הדברים וכו' שלא דיבר כלל עם בנ"א רק בד"ת, ואתה תמנה עליהם אדם אשר יוציאם ואשר יביאם בזכותו שיוכל להנהיגם ולהתערב עמהם ואעפ"כ יעבוד השי"ת.

[טז] כמש"כ בספה"ק **תורה אור** (פר' בראשית) בזה"ל: וזו היא עבודתינו כל ימי משך הגלות שהרע גובר וצ"ל בירור הרע ולהפרידו מן הטוב. אבל **לע"ל בביאת משיח ב"ב כשיושלם ויוגמר כל הבירור** ויקויים בלע המות לנצח ואת רוח הטומאה אעביר כו' שאז **יהי' הכל בבחי' עולם התקון כבאצי' ממש שיהי' יחוד והתכללות למטה כמו למעלה.** הנה התכלית הוא שיאיר ויתנוצץ גילוי אור עולם העקודים שלמעלה מעולם האצי' כמ"ש הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד. וזהו פנימי' עתיק שיתגלה ואז יהי' התנוצצות נשמות חדשות שאין בהם בחי' בירור.

[יז] כתובות יז ע"א.

[יח] כמש"כ בספה"ק **ישמח משה** (וירא דף לז ע"א) בזה"ל: עוד נ"ל ליתן טעם ולפרש מה דכתיב וירא אליו ה' והוא יושב וגו'. כי הצדיקים שקדמוהו וגם כן היו נביאים, היה רק בהתבודדות ולכך נאמר (שם בראשית ו ט) **את האלקים התהלך נח, דהיינו בהתבודדות רק עם אלקים** והבן, אבל מכיון שעסק בעולם נעשה חולין, כמו שנאמר (שם (בראשית ט כ) ויחל נח איש האדמה (ב"ר פל"ו ג'), **אבל אברהם התבודד אף בתוך ריבוי עם,** לכן נאמר (שם בראשית כד מ) אשר התהלכתי לפניו, ר"ל בכל מקום שהתהלכתי הכל לפניו, על כן וירא אליו ה' והוא יושב פתח האוהל, מה שאין כן להקודמים (וזה שמדייק לומר אליו למעט הקודמים, עיין רש"י פרשת ויקרא (א א) אליו, למעט את אהרן, ועיין שם במפרשים) והבן.

[יט] כמש"כ בספה"ק **באר מים חיים** (פר' נח פרק ו) וזל"ק: ואמנם **נח הצדיק הוא היה כסוג הראשון שביארנו, בבחינת הצדיקים שהוא להתבודד בינו לבין קונו לישב סגור ומסוגר על התורה ועבודה לעשות רצון קונו באמת, כי ירא לנפשו להביט בדברי העולם ולקרב עצמו אליהם שלא ירד חלילה ממדריגתו על ידי זה,** ופן חלילה יומשך להיות מן המתאוין בעם להתאוות לחפץ מחפצי העולם אשר ייטיב בעיניו, ויושכח מאתו אהבת ה' ויראתו על רגע זו אשר כל חפצי העולם שבעולם אם יתקבצו כולם לאחד, אינם כדאי לבטל האדם רגע אחת מעבודת בוראו. **ועל כן ישב לו בד בבד לעבוד בוראו בכל עת ובכל שעה ובכל רגע.** ועל כן אמר הקרא איש צדיק תמים היה בדורותיו, כלומר שהוא היה איש אחד לבד בכל דורותיו ולא קירב וגייר עוד איזה אנשים מבני דורו ללמדם דרך ה' ומצוותיו, כי את האלהים התהלך נח, שהליכת צדיק הזה היה בבחינת אלהים שהוא הקימוץ שקימץ דעתו מכל האדם וכל הנבראים, להיות הוא לה' לבד, הוא ולא אחר וזה שמובא בזוה"ק (בראשית נ"ח ע"ב) נח גנז גרמיה ואשתדל בפולחנא דמאריה, עכל"ק.

ואיתא בספה"ק (פר' נח) כי הסיבה לכך שלא הייתה דעתו של נח מעורבת בין הבריות, מפני שאנשי דורו היו כל כך רעים וחטאים עד שכבר לא היה שייך להעלותם ולקרבם, ולכן היה נח מסתגר ועובד את ה' בינו לבין קונו כנאמר במס' אבות: "אל תתחבר לרשע", והא לך לשון קדשו: אמנם כל זה בדורות שעברו היה יכול להתחבר עמהם. **אבל בדור הזה של המבול שהיו רשעים גמורים, כבר אמרו** (אבות פ"א מ"ז) **אל תתחבר לרשע, ולזה היה מתבודד בינו לבין קונו והיה פרוש מהם, ולא היה משתמש בגדר אישותו להתחבר עמהם.** ולזה נאמר (ז, א) כי אותך ראיתי צדיק לפני דייקא, בהתבודדות לפני, בדור הזה דייקא. ועל כן לא נאמר כאן איש ולא תמים, כי אם בדורותיו שעברו נאמר איש וגם תמים, והבן זה.

[כ] בראשית ו ט.

[כא] בראשית נ"ח ע"ב.

[כב] כמש"כ בספה"ק **אוהב חסד** (פר' וירא) וזל"ק: וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ. צריך להבין אומרו ואברהם היו יהיה לגוי גדול, דמשמע שבשביל זה הטעם הוצרך לגלות לו, ולכאורה מה שייך זה לזה, ויש לפרש עפ"י המבואר במפרשי התורה עה"פ (בראשית ג, ט) את האלקים התהלך נח, **כי נח היה מתבודד בינו לבין קונו, והיה עובד השם רק במילי דשמיא, ואילו**

וכבר כתב הרמב"ם[כג], כי בנקודה זו תלוי היה גם ההבדל שבין נבואת משה רבינו עליו השלום - אבי הנביאים - לבין נבואתם של שאר נביאי ישראל וחוזיהם.

בעוד שכל הנביאים - "אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים", הרי שמשה רבינו עליו השלום - "רבן של כל הנביאים" - היה מתנבא בהקיץ, בכל עת שהיה חפץ[כד].

עבודת ההתבודדות

לגבי חשיבות וערך עבודת ה"התבודדות", איתא בספה"ק באר מים חיים בשם רבינו האריז"ל[כה], כי "ההתבודדות טוב לנפש יותר מכל הסיגופים".

משמעות הדברים היא, שהרי מטרת הסיגופים הם לדכא ולהשקיט את הגוף החומרי על מנת שיוכל האדם להזדהות עם נשמתו הפנימית על כל רצונותיה[כו], ובעוד שבאופן זה התכלית הרצויה נקנית בצורה מדכאת ומעיקה, הרי שבאמצעות ה"התבודדות" האדם רוכש את אותה מגמה באופן חיובי.

כך גם כתב הרה"ק רבי אברהם מסלונים זי"ע בספה"ק יסוד העבודה[כז], כי ה"התבודדות במחשבה" היא מצווה גדולה, מכיוון שהיא מביאה את האדם להתעלות רוחנית באהבה, יראה, ומילת הלב, ולכן היו יכולים החסידים הראשונים להשקיע תשע שעות ביום בהתבודדות[כח] למרות שהיא ביטול תורה, כי מצוות אלו - אהבה, יראה, מילת הלב - הנרכשות באמצעות ההתבודדות, אינם יכולות להיעשות על-ידי אחרים, אלא הם חובה על כל אדם ואדם.

ועוד מובא רבות בספרי החסידות, על עניינה ומעלתה של עבודת ה"התבודדות"[כט].

אברהם היה עובד השם גם בעניני גשמיות, כמו שאמר הכתוב (בראשית כא, לג) ויטע אשל בבאר שבע, אש"ל ר"ת אכילה שתיה לינה, (בסוטה י, כתב רש"י בד"ה פונדק, ולשון אשל נוטריקון הוא אכילה שתיה לויה וכו' עיי"ש). **והיה מקרב הבריות בגשמיות וברוחניות**, וע"י מדתו, מדת החסד **שהיה מכניס אורחים נתרבו לו אוהבים**, ולמדו ממנו עבודת הבורא ב"ה, וקיום המצוות, **וכאשר קרה לאיזה אנשים שהיה להם דין ודברים ביניהם, הלכו לאברהם לשפוט להם הדין**, ובטח קיים אברהם אבינו את הנאמר בתורה (דברים א, יז) לא תגורו מפני איש, ודן דין אמת לאמיתו.

כג משנה תורה להרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ז הלכה ד.

כד וכפי שכתב שם **הרמב"ם** אח"כ (הלכה ו): "כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממשה רבינו רבן של כל הנביאים".

וכן איתא בספה"ק **ישמח משה** (פר' ברכה דף קנד ע"א) שכ' וזל"ק: על פי **כי שאר הנביאים לא יוכלו להתנבא רק אחר שהתבודד**, ולא היה בדעתו ובשכלו בזה העולם כלל, מה שאין כן משה אמר עמדו ואשמעה (במדבר ט ח). וזה שאמר ולא קם נביא בעוד היותו בישראל מדבר עמם כמשה, והבן.

עוד כתב בספה"ק **ייטב לב** (פר' בהעלותך) וזל"ק: וטעם לזה מובן על פי מה שכתב **הרמב"ם** במורה פרק נ"א מחלק ג' וז"ל, אבל בהגיע איש מבני אדם מהשגות האמתיות לענין שיהיה מספר עם בני אדם ומתעסק בצרכי גופו, ושכלו יהיה כולו בעת ההיא עם ה' יתברך, והוא לפניו תמיד בלבו אף על פי שגופו עם בני אדם כדכתיב (שיר השירים ה, ב) אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק, זאת המדרגה איני אומר שהיא מדרגת כל הנביאים, **רק אומר שהיא מדרגת משה רבינו ע"ה** הנאמר עליו (שמות כד, ב) ונגש משה לבדו אל ה' וגו', ע"כ דבריו. **לכן שאר הנביאים היו צריכים להתבודד מבני אדם ולכוון דעתם לקשר לבבם לצור עולמים ב"ה לקבל הנבואה, לא כן משה, גם בדברו עם בני אדם היה לבבו שלם ודבוק בה**", והיה כמו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה ה' נצב עליו. והיה הוא מקושר למטה עם בני אדם, ולמעלה עם השי"ת, ממוצע בין הרחוקים, והרי זה בחינת אמצעית, בחינת רוח, כח המחבר בין שני הפכים, כנודע.

כה וזה לשון קדשו (פר' צו, פרק ו): גם ירמוז מדו בד על **מדת ההתבודדות ששבחוהו חז"ל בכמה מקומות ובראשם מרן הרב האר"י ז"ל שכתב** (מובא בחרדים ובשל"ה במסכת תשובה דף רל"ג) **שההתבודדות טוב לנפש יותר מכל הסיגופים** ומי עלה לשמים ונגלה לו קניית המעלות טובות בדורותינו יותר ממנו, גם על פי השכל כי מי שמתאוה תמיד לחבורת אנשים לא יקנה התורה עמהן כי מוכן עמהם לשיחה בטילה ודיבורי האיסור כלשון הרע וחנופה ודומיהן, או הרצון בחבורת אנשים ריקים בכדי להשיג כבוד מהם ואתה תהיה לרב ביניהם ומגיד, **לא כן אחי כי אם להתבודד בחדר ועסוק בתורה עם תלמידים הגונים או עם חבירים מקשיבים לקולך.**

כו ועל דרך מה שביאר **מרנא הבעש"ט זיע"א** את מאמר **חז"ל** (ערכין טז ע"ב) "עד היכן תכלית יסורין, אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתים". והיינו, כי 'תכלית יסורין' פירושו מטרת הייסורים, וכל מטרת הייסורים היא למען יזדכך הגוף ויתוודע האדם ויתחבר לנשמתו, וא"כ אם יעבור האדם מעצמו את אותו תהליך מיד לאחר שיעברו עליו קצת ייסורים, ממילא לא יצטרך לעבור ייסורים גדולים יותר מהם (מובא בתולדות יעקב יוסף פר' וישלח, בן פורת יוסף סד. צפנת פענח סז. דגל מחנה אפרים פר' ואתחנן).

וראה מה דאיתא בספה"ק **טהרת הקודש** (מאמר תשובות סגוליות פרק יב) בזה"ל: **דע אחי, שאין לך גדול בסיגופים מסבילת עלבונות. וכן אמרו רבינו האר"י ז"ל והרמ"ק ז"ל שסבילת עלבונות יותר מעלה מכמה אלפים סיגופים**, ופרט זה כולל כל מיני אנפין, הן אדם שסובל עלבונות על ידי שמתקרב לקדושה וקנאין פוגעין בו, לצים שועלים המחבלים כרמים, ומהם גם משופרא דאינשי דעלמא, ואדם סובל ואינו משיב למחרפיו דבר כאמרם ז"ל (שבת פ"ח) הנעלבין ואינן עולבין, ויש בזה ד' מדריגות כמבואר בראשית חכמה (שער הענוה פרק ג) ועיי"ש.

כז וזה לשון קדשו (חלק ב פרק ו): ויש לדון על החסידים דהיכי עבדי הכי לבטל תשעה שעות מלימוד תורה הא איתא בקידושין (דף מ.) נשאלה שאלה זו לפניהם מעשה גדול או תלמוד גדול נענו כולם תלמוד גדול שמביא לידי מעשה. והרי שהתלמוד גדול מכל מעשה של מצוה. ומכל שכן ממחשבה של מצוה. **דמשמע שלא עשו שום דבר באותן השעות אלא שהיו מתבודדין לפני קונם באותן השעות והיאך הקילו לעצמן זמן טובא של ביטול תורה והא כתיב לא ימושו מפיך והגית בו יומם ולילה.** והטור באו"ח (סימן צח) משמע מלשונו גם כן **שלא עסקו כי אם בהתבודדות המחשבה.** וזה לשונו ויעיר הכוונה ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו ויחשוב אלו לפני מלך בשר ודם היה מדבר היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל יכשל. ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שצריך לכוין אף במחשבתו כי לפניו המחשבה כדיבור כי כל המחשבות הוא חוקר. וכן היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגבר רוח השכלית עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה. ומקצת דברי הטור כתב כן הסמ"ק.

וצריך לומר משום דענין ההתבודדות הוא גם כן מצוה גדולה כמו שביארנו כאן **כי על ידי זה בא לאהבת ה' ויראתו ולמילת הלב ועל ידי זה יהיה כל עבודתו לשמה.** ולכן היה מותר להם זה משום דהא דקי"ל דתלמוד תורה גדול ממעשה הני מילי בדאפשר להיות המצוה נעשה על ידי אחרים ואין המצוה בטל מן העולם. אבל אותה המצוה אי אפשר להתקיים על ידי אחרים כיון שזה חיוב על כל אדם ואדם שיהיה אוהב ה' וירא אלהים ושימול את לבבו בודאי היא עדיפא מתלמוד תורה. וכדאיתא במו"ק (דף ט) כאן במצוה שאפשר על ידי אחרים וכאן במצוה שאי אפשר על ידי אחרים וכן פסקו הפוסקים להלכה.

ואין לומר דהיהתר להחסידים היה משום שכבר למדו את התורה. דזה אינו כיון שהתורה אין לה שיעור וארוכה מארץ מדה. וכדאיתא בסנהדרין בפרק ד' מיתות (דף סח.) שאמר ר' אליעזר הגדול שני זרועותי הן כשתי ספרי תורות הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי אפילו ככלב המלקק מן הים ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת. ורבי עקיבא בכה עליו ואמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני לפורטן, ובאותיות דרבי עקיבא אמר שיש אלפי אלפים וכו' חדרי התורה. אלא וודאי שהטעם בזה כדפרישית.

כח ברכות לב ע"ב.

כט ראה מש"כ בספה"ק **אור לשמים** (פר בלק) וזל"ק: גם הן עם לבדד ישכון, **כי האדם אשר מרגיש בנפשו כי היצר הרע מקרר בנפשו ההתלהבות הבוער בקרבו, העצה היעוצה יתבודד בינו לבין קונו בכל עת ורגע,** וזה הן עם מלשון גחלים עוממות, לבדד ישכון - הוא לשון התבודדות, שיתבודד עצמו.

וראה מש"כ **השל"ה הק'** (מסכת יומא, תר"ץ, עמ' מו ע"ב) וזה לשונו: **וגם בכמה חבורים מהראשונים נמצא שההתבודדות והפרישות והדביקות היו נוהגין בה חסידי ישראל,** היינו שבהיותם לבדם מפרישים מדעתם ענייני העולם ומקשרים מחשבותם עם אדון

התבודדות בין בני-אדם

רבי אברהם בן הרמב"ם, בספרו "המספיק לעובדי השם"ל, מבאר כי קיימים שני אופני התבודדות: "התבודדות חיצונית" ו"התבודדות פנימית".

וכתב שם כי ה"התבודדות" ה"חיצונית" שהיא התרחקות והתנתקות גשמית מבני האדם בפרט ומן הישוב באופן כללי - אינה משמשת אלא כאמצעי וכמשאב על מנת להגיע ל"התבודדות" ה"פנימית" שהיא התבוננות והתרכזות בעניני עצמותו ומדריגתו, באופן עיוני ונוקב, בצורה מחשבתית ומעמיקה, הנקראת בספרי המוסר והחסידות: "חשבון הנפש".

ה"התבודדות" ה"חיצונית" היא לעתים שלילית[לא], ועלולה אף לפגוע בבריאות הגוף, וכמובא בספה"ק ישמח משה בשם חכמי הרופאים, כי הרגשת הבדידות מגבירה אצל האדם את המרה השחורה[לב], ואף אם בתחילה מרגיש האדם הנאה ונחת רוח מכך, הרי שבהמשך ובעבור הזמן יפוג הסיפוק ותחלוף ההנאה, ויהיה זה עליו לעול ולמשא, ולא יפיק מכך שום תועלת ורווח.

כמו כן, עלולה ה"התבודדות" ה"חיצונית" לפעמים להתפרש אצל האדם כמעין בריחה והתחמקות מהתמודדות עם קשייו. כלומר, לפעמים, מתוך קושי להתמודד עם המציאות ומקריה, נוח לו לאדם לפרוש מן הישוב, להשתקע במדברות ולשכון ביערות, במקום בו לא עבר איש מעולם, להתבודד עם עצמו, וכך, להתכחש ולהעלים עין מכל המצוקות המעיקים עליו בשגרה.

אלא בוודאי שצריך שתהא דעתו של האדם מעורבת ומעורה בין הבריות[לג], אלא שאז הוא צריך שמירה גדולה

הכל. **וכך לימד מהר"י המקובל הנזכר, שזה מועיל לנפש שבעתים מהלימוד,** ולפי כח ויכולת האדם יפרוש ויתבודד יום אחד מן השבוע או יום אחד בחמשה עשר יום, או יום אחד בחודש, ולא יפחות מזה.

וכתב בספה"ק **אורח לחיים** (פר' ויקרא) בזה"ל: על כן האדם שרוצה לשוב אל השי"ת באמת, ולתקן אשר עוות עד שורש נשמתו, צריך לחפש היטב בכל דרכיו וכל מעשיו אם הוא על פי התורה, כמו שאמר הכתוב (איכה ג, מ) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה', והבא לטהר מסייעין לו מן השמים (שבת קד, א), **כשמתבודד עצמו בכל יום כדי לחפש דרכיו ומעשיו המקולקלים,** ומה שמצא אחר החפוש הוא מתחרט ומתודה עליהם בפה, כי זה היא עיקר התשובה החרטה על עבירה ועזיבת החטא, ומקבל על עצמו שלא יעשה עוד, ומתודה בפה מלא לפני קונו כמו שכתוב (ויקרא כו, מ) והתודה את עונם.

וראה עוד מש"כ בספה"ק **ישמח משה** (פר' פקודי דף רג ע"א) וזל"ק: **והנה הדרך להתבודד עם קונו, הוא מסוגל יותר בלילה,** כאמרם ז"ל אם ראית תלמיד חכם וכו' (ברכות דף י"ט ע"ב), דודאי עשה תשובה בלילה, והגם שמדריגת בר ישראל הוא להתבודד בתוך ריבוי עם בחינת אברהם, **מכל מקום זה לא יתכן רק אם אוחז בבחינת הדבקות שזכה כבר, לא יוסיפ בתוך ריבוי עם, אבל כשצריך עליה חדשה, יתכן יותר בהתבודדות,** והבן.

[ל] וכן כתב שם (בפרק 'על ההתבודדות'): ההתבודדות היא אחת הנכבדות שבין המדות התרומיות, והיא דרכם של גדולי הצדיקים ובאמצעותה הגיעו הנביאים לידי התגלות. והיא נחלקת להתבודדות חיצונית ולהתבודדות פנימית. **וכונת ההתבודדות החיצונית היא השגת ההתבודדות הפנימית שהיא המדרגה העליונה בסלם ההתגלות, ולא עוד אלא שהיא היא ההתגלות עצמה.**

...ועל פי זה נטו הנביאים ותלמידיהם הצדיקים אל ההתבודדות החיצונית המביאה לידי התבודדות פנימית. והלא ההתבודדות החיצונית פרושה התרחקות מבני האדם והוקרת הרגל מעצרותיהם והנתקות מעליהם, וכל זאת כדי להנצל מן הדברים שההמון שטוף בהם ולהגיע לידי בטחון שלא יטרד, על ידי ראיתם ושמיעת שיחותיהם ועסוק בעניניהם, מן התבוננות בגדולת הבורא ומן התענגות על מלאכיו ויפעת ברואיו, על ידי כך שיהגה בם ויתן דעתו על קרבתם אל ה' יתעלה ואצילותם שעליה אמר דוד "ולי מה יקרו רעיך אל-ל מה עצמו ראשיהם אספרם מחול ירבון" (תהלים קלט).

[לא] כמובא בספה"ק **אמרי יוסף** (פר' מטות) שכ' וז"ל: ובזה יובן גם כן מה שכתוב במסורה ב' פעמים 'במקהלת', א' הכא, ואידך (תהלים סח, ל) במקהלות ברכו אלקים. ור"ל רומז שאם האדם בא אל הצדיק אז יוכל לברך את השם שם במקהלות, **ואל יאמר האדם בדעתו שמוטב לו להתפלל ולהודות ולהלל להשי"ת בביתו ביחידות בהתבודדות, ואל ילך להתפלל בצבור כי הצבור מבלבלים מחשבתו, אל ידמה כן בדעתו כי זה רק טענת היצר, כי אדרבא אי אפשר לברך את השם כראוי, רק בצבור במקהלות,** וכמאמר הכתוב (איוב לז, ה) הן אל כביר לא ימאס, ובפרט כאשר מתאספים במקהלות אל הצדיק, ואז ברכו את אלהים ויוכל לברך את השם כראוי, וכמאמר כתוב (משלי יד, כח) ברב עם הדרת מלך. וכמו שאמר **הקדוש מלובלין זצוקללה"ה,** הדר מריה שמיא, שמהדר שכל עבודתו יתן הוד והדר למריה שמיא, וזה קיום העולם, וכמו שכתוב במאור ושמש הנ"ל עיי"ש. ולכן מספר הפסוק הוא אלף ס"ו שהוא מספר א"ם פעם הוי"ה, רומז שעל ידי זה שמתאסף אל הצדיק ברב עם בא לידי תשובה שלימה, לסוד תשובה עלאה שהוא סוד אמא עלאה, וזהו א"ם פעם הוי"ה מורה על התשובה שבא במקהלות.

[לב] וכך כתב שם (ישמח משה, פר' שמיני דף יב ע"ב) בזה"ל: על פי מה שפירש המדרש שמואל על הפסוק (שם ויקרא יד ג) והנה נרפא הנגע צרעת מן הצרוע, וז"ל, דהנה **חכמי הרופאים אמרו דצרעת בא מתגבורת מרה שחורה, ומרה שחורה בא על ידי התבודדה, והרפואה של תגבורת מרה שחורה שילך בין בני אדם,** ואם כן מצורע היה לו לישב בין בני אדם, ותורה אמרה בדד ישב.

[לג] כמובא בספה"ק **אוהב חסד** (פרשת נח): אלה תולדות נח נח איש צדיק וגו'. בספר רמיזי תורה מפרש בזה האופן וז"ל, יש לדרוש ולרמז על שני פעמים נח, על פי מה דאיתא במסכתא אבות (ג, י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. וכל מי שהוא נחמד למעלה הוא נחמד למטה, ונח לעילא הוא נח לתתא. וזהו נמי רומז כאן הכתוב ואמר, אלה תולדות של נח אחד, שנולד ממנו נח השני, היינו אם הוא נח למקום נולד לו הימנו שהוא נח לבריות ג"כ, ואם הוא נח לתתא נולד לו הימנו שהוא נח לעילא ג"כ, עכ"ל.

ולי נראה לפרש על פי כמה הקדמות המבוארים בספר פנינים יקרים בפתיחה באריכות גדול, ואביאם בקצירת האומר להעלות תמצית הדבר משם, להבין אמרי פי בפירוש פסוק זה. ואת"ד, איתא בגמרא ברכות (ה,) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה. והמפרשים תמהו, אם מצא ביטול תורה, איך קאמר פשפש ולא מצא, ומתרץ שם דהכוונה הוא, אם רואה שיסורין באין עליו, יפשפש במעשיו רצ"ל במעשי עצמו, אם לא פגם כלל, וכאשר פשפש ולא מצא בעצמו חטא, אז יתלה בביטול תורה, רצה לומר בביטול תורה דאחרים, שלא השתדל בהשלמת זולתו, ובענין זה מביא שם פי' החתם סופר על הפסוק בפרשת וירא לקמן (יח, יז - יח) המכסה אני מאברהם אשר אני עושה וכו', כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'. דקשה בפסוק זה, מה דלא נמצא בשום נביא התבוננות שיתבונן ה' תחלה אם ראוי להאציל עליו הנבואה מצד כשרון מעשיו, מלבד כאן באברהם שהתבונן השי"ת לומר המכסה אני מאברהם וכו', כי ידעתיו וגו'.

אלא שאברהם אבינו ע"ה עדיין לא הגיע למדריגת הנבואה, כי לא היה לו פנאי להתבודד עצמו במחשבתו ולקשר נפשו במדריגת הנבואה, לפי שהיה תמיד טרוד בלימוד התלמידים, ודעתו היתה מעורבת בין הבריות להכניסם תחת כנפי השכינה לאט לאט, וכיון שהכניע עצמו תמיד להתעסק עם קצרי דעת, לא נשאר לו פנאי להתבודד מחשבתו בנבואה, אך ה' הטוב הידוע מצפוני לב ונפש ידע את אברהם, ואמר הלא זה עבדי, אם כי לא הגיע עדיין למדריגת נבואה, מ"מ לא יתכן לכסות ממנו דבר, כי אין חסרון בשלימות נפשו במיעוט הכנתו אל הנבואה, **דלא יתכן שצדיק יפסיד בגלל עבודתו באהבתו אותי,** וזה שאמר הכתוב המכסה אני מאברהם, היתכן, הלא ידעתיו כי כל מיעוט הכנתו לנבואה, הוא משום למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', ולכן משפיל עצמו והולך ממקום גבוה למקום נמוך ללמוד עם קצרי דעת הכל בעבור אהבת ה', א"כ ראוי שלא יפסיד בעבור זה מעלת הנבואה עכ"ד החת"ס זי"ע.

ועיי"ש עוד שפי' באריכות המדרש רבה, (שמו"ר א, כז) עה"כ וירא בסבלותם, מה וירא, שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם וכו'. ותמצית ביאורו הוא, **שמשה רבינו ע"ה התבודד עצמו והלך מעלה מעלה בעבודת השי"ת, אולם כאשר הגדיל משה ויצא אל אחיו, וירא בסבלות ישראל הנתונים בצרה גדולה כזו, אמר אין העת עתה**

יותר[לד], ולכן ירבה להתבודד בעיקר ב"התבודדות פנימית" החודרת כל חדרי בטן, כל אחד לפי דרגתו[לה] ופסק הזמן הנדרש לו, כי לא כל העיתים שוות, ולא כל ליבות בני אדם שווים[לו].

וכן איתא בספה"ק מאור ושמש[לז] בשמו של הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע שאמר על פי דברי בעל החובת הלבבות[לח] כי לפעמים האדם כל-כך מתבודד, עד שהוא מתבודד גם מהקדוש ברוך הוא... אלא העיקר היא "התבודדות המחשבה" - שהיא ה"התבודדות" ה"פנימית", ואותה אפשר וראוי לבצע גם בחברת הרבה אנשים[לט].

להעלים עין מצרתם ולפרוש מהם ולהתבודד בעצמי בעניני הנבואה, רק אהיה גם אני כאחיי להשתתף עצמי בצערן של ישראל, והיה מסייע לכל אחד ואחד במלאכתו.

וממשיך המדרש, אמר הקב"ה למשה, אתה הנחת עסקיך, ר"ל **העסק שלך להתבודד בענין עבודת השי"ת, והלכת לראות בצערן של ישראל להשתתף עמם בעת צרה ונהגת בהם מנהג אחים,** ר"ל שאע"פ שהם עתה בשפל המצב ובדיוטא התחתונה בכל זאת נהגת בהם לעת הזאת מנהג אחים, ולא כאותן שמתרחקים בעת צרת אחיהם, לכן אם כי באמת עדיין אינך כדאי למעלת הנבואה כיון שהנחת קצת עסקיך מעניני התבוננות במדרגת הנבואה, מכל מקום כיון שעשית זאת בשביל צערן של ישראל, עי"ז לא תפסיד הנבואה, ואני מניח את העליונים והתחתונים ואדבר עמך, כי לא יתכן שיפסיד הצדיק מעלת הנבואה אחרי שכל כוונתו היה בעבור אהבת השי"ת ואהבת ישראל.

ומכל ההקדמות הנ"ל אנו רואים **דאף מי שיש בו תורה ותפילה ומעשים טובים, אין כ"כ נחת רוח למעלה מתורתו ותפילתו, אלא אם מתנהג באופן שגם רוח הבריות נוחה הימנו,** וזהו ביאור הכתוב אלה תולדות נח, היינו אימתי יש נח"ר להשי"ת מנח אחד דהיינו תורה ותפילה ומעש"ט, רק אם נולד ממנו נח שני, שהוא נח גם לבריות, כי הא בהא תליא, וזהו שסיים הכתוב איש צדיק תמים, כי איש כזה הוא צדיק גמור.

עוד כתב שם (פר' קדושים) וזל"ק: והתקדשתם והייתם קדושים. יש לפרש כפל הלשון לפי מה דאיתא בספר בינת ישששכר על המדרש (ויק"ר כד, ט) קדושים תהיו וגו' יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם, וז"ל ואפשר לפרש עפ"י מה שכתב בספה"ק **שאינו מדרך השלימות שאדם ילך למדבריות בהתבודדות ויפרוש עצמו מכל תענוגי עולם הזה ולא יהיה מעורב עם הבריות כלל, אך שלימות האדם שילך בדרך הממוצע** לאכול ולשתות מה שהוא בהכרח כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השי"ת לקיים בכל דרכיך דעהו (משלי ג, ו) ולהדריך גם אנשים אחרים לתורה ובזה יהיה נקרא קדוש.

וז"ס המדרש קדושים תהיו וגו' יכול כמוני ר"ל שיתנהג כקדושת המלאכים בלי שום הנאה גשמית אך ברוחניות לבד כנ"ל, ת"ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם. והיינו שהקדושה של מעלה הוא באופן אחר שהוא כולו רוחניות, **וקדושת בני אדם אינו אלא רק כשמערב הגשמיות עם הרוחניות** ובלבד שיכוין לבו לשמים כנ"ל, עכ"ל. וזהו כוונת הכתוב והתקדשתם, היינו בדברים הגשמיים דייקא, ואז והייתם קדושים גם בדברים הרוחניים תורה ותפילה.

לד כמבואר בספה"ק **אמרי יוסף** (פר' אמור) בזה"ל: ואפשר דזה כוונת רז"ל אמר ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים, ר"ל שלא די במה שיתקן האדם את עצמו לבד, אלא צריך לתקן וללמוד את מי שהוא קטן ממנו במעלה, ולקרבו אל הקדושה, **ולזה צריך האדם להתערב עם הבריות,** ולכן בא האזהרה לנפש לא יטמא בעמיו, ור"ל שלא יטמא נפשו ח"ו בהיותו בעמיו, ר"ל מעורב בין הבריות, **כי בהיות האדם מתבודד לבדו אז אין צריך שמירה כל כך, כי ממילא הוא נשמר מהחטא, מה שאין כן כשהוא מעורב בין הבריות צריך שמירה גדולה שלא יטמא נפשו ח"ו, ויכשל בדבר שהם נכשלין בו.**

וכן כתב צ"כ בספה"ק **ייטב לב** (פר' חיי שרה) וזל"ק: ויש להוסיף תבלין על פי מה שפירש הנועם מגדים פרשת האזינו (ד"ה עוד), ה' בדד ינחנו וגו' (דברים לב, יב), כי כתיב (שמות כ, ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, הכוונה, להשמר ולהזהר מפניות ומחשבות זרות כשאתה עומד בתורה ובתפלה לפני. וכתיב (ישעי'ה סד, ג) עין לא ראתה וגו', **כי כשאדם הוא מתבודד בינו לבין קונו הדבר קל להנצל מפניות, כי אין אדם רואהו, אבל לפעמים שמוכרח לעבוד עבודתו בתוך קהל ועדה, אזי יקשה בעיניו להנצל מזה, אבל הבא לטהר מסייעין אותו מאת ה' שידמה בעיניו כאלו הוא באחד ואין איש אתו.** וזהו שנאמר עין לא ראתה אלקים זולתך וגו', בחינה זו יעשה השי"ת לצדיק המחכה לו, שידמה לו כאלו עין לא ראתה אותו כי אם אלקים זולתך. וזהו שנאמר ה' בדד ינחנו, **שיהיה תמיד בהתבודדות גם בהיותו ברבים,** על כן ואין עמו אל נכר, דהיינו פניות שלא לשמה, ע"כ דבריו.

לה כמובא בספה"ק **ישמח משה** (פר' פקודי דף רג ע"א) וזל"ק: והנה ידוע דמסך המבדיל נקרא ענן, ועל פי זה יתבאר הפסוק הנ"ל, כי ענן ה' על המשכן יומם, דלפעמים יש על התלמוד חכם וצדיק הוא משכן ה', ביום מסך המבדיל אשר הוא ענן ה' שלוח מהשי"ת, ולא נעשה מחטא ועון כלל ח"ו, והכונה של הבורא ית"ש ואש תהיה לילה בו, כשיתבודד בזמן שדרך להתבודד, יבער בו אש ה' שלהבת יה ויעלה יותר וייותר, **ולאו דוקא בבני עליה יש בחינות אלו, רק לעיני כל בית ישראל, ר"ל אם נותנין עיניהם ולבם להשגיח ולדקדק על עצמם, ימצאו בעצמם בחינות אלו, רק דבבני עליה הם באופן מעולה מאד,** בכל מסעיהם ר"ל אם הם נוסעים אל המנוחה ואל הנחלה, והבן זה.

לו כמו שכתב בספה"ק **יסוד העבודה** (ח"ב פ"ו) וז"ל: והנה התנא במשנה אמר "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש" שזהו **על ידי התבוננות וחשבון הנפש והסרת טרדות ותאוות עולם הזה מלבו.** ושם בברייתא אמר "אלא מתוך שמחה של מצוה". ודבר זה בא על ידי השרשת האמונה והכרת שפלות עצמו. והתבוננות בגודל תהלות ה' ואשר ייחד שמו הקדוש עלינו. **והתנא דמשנה לא נתן זמן כמה ישהה על זה מפני שבעניני הלב אין איש זה דומה לזה וגם אין כל העתים שוות.** והביא ראיה לזה מחסידים הראשונים. ויש לומר **דדבר זה תשע שעות ביום אינו שייך כי אם לחסידים מפני שהם היו עובדי ה' בעבודה הפנימית עד שעל ידי התבודדותם היו קרובים למעלת הנבואה. אבל לשאר בני אדם יספיק להם במעט דמעט מהם. וגם לפעמים יתכן שמפני דקשה עליו להסיר טרדותו צריך יותר שהות.**

והרי שגם המשנה והגמרא צונו על ענין ההתבודדות בכדי להרגיש את לבנו ביראה ושמחה והכנעה לפני השם יתברך.

ומצינו שכן התנהגו התנאים והאמוראים שהיו מתבודדים ומשתדלים שיהיה למודם ועבודתם בגודל אהבה ויראה והיו מתקדשים בכל עניניהם. וכן מצינו ברובם גודל הנסים שהיה השי"ת מפליא עמהם וכל אשר בקשו מה' היו פועלים. ובאמרי פיהם היו ממיתים רשע ואפילו בהסתכלות עיניהם. והיה אליהו שכיח אצלם. ויש שזכו למלאכים ויש שזכו לנסים כמו הנביאים והיו משתמשים בבת קול. ויש שדרשו במעשה מרכבה והיו מלאכים מתקבצים כבמזמוטי חתן וכלה. ולהרבה מהם הראה ה' סימן מובהק על גודל צדקתם ביום הסתלקותם. ויש הרבה מהם שהיו בידם להחיות מתים. וכמה זכו לעמודא דנורא לפניהם. ואיתא כמה וכמה מדות טובות שהיו מתנהגים בעניני קדושה ופרישות למאוד ובעת עצירות גשמים היו נענים ושזהו סימן שהם צדיקים כדאיתא במו"ק (דף כח) תרוויהו צדיקי גמורי הם מר מתפלל על הגשמים ונענה ומר מתפלל ונענה. ויש שזכו לראות שכרם בעולם הבא י"ג נהרי אפרסמונא דכיא.

לז וזל"ק (פר' קדושים): וכך שמעתי פעם אחת **מאדמו"ר הרב המפורסם מו"ה אלימלך מליזענסק זצוק"ל** פירוש על פסוק (ירמיה כג, כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', שאמר הוא ז"ל רצה לומר **שאם יתבודד אדם עצמו בחדר מיוחד בסתר ויהיה סבור שזהו עיקר עבודה, אבל הקב"ה אמר ואני לא אראנו רצה לומר שגם אני כביכול לא אראנו בו, רק עיקר העבודה הוא שיתחבר אדם עצמו עם בני ישראל צדיקים וכשרים ועל ידי זה יכול לבוא לעבודה לה' באמת ללמוד ממעשיהם הטובים, כי העיקר הוא התבודדות המחשבה לחשוב תמיד ברוממות אלהותו יתברך הגם שהוא בתוך קהל רב ידבק מחשבתו תמיד בהבורא יתברך,** כמו שכתב **בעל חובת הלבבות** בשער הפרישות כי **עיקר הפרישות הוא שידמה אדם בעצמו כשהוא בבית מלא בני אדם כריק מהם, רצה לומר שידבק עצמו במחשבתו בהבורא ברוך הוא שכמעט לא ידע שיש כאן עמו שום אדם,** ובפרט בעת התפילה צריך אדם לבוא לדביקות גדול עד שלא ידמה בעצמו שיש כאן שום בריה רק הבורא ברוך הוא **וזהו עיקר התבודדות.** וגם בעת דברו עם בני אדם פחותי הערך לא יתערב נפשו עמהם רק יהיה פרוש במחשבתו מהם ויחשוב ברוממות אלהותו יתברך.

וזהו פירוש הפסוקים הנ"ל שפרשה זאת נאמרה בהקהל דוקא לכל עדת בני ישראל, קדושים תהיו רצה לומר פרושים תהיו דהיינו הגם שתהיו בהקהל עדה קדושה ביחד תהיו פרושים כל אחד לעצמו לדבק ולקשר עצמו במחשבתו בהבורא יתברך ויהיה כאילו אתה לבדך בלי שום אדם, כמאמר החכם הנ"ל שיהיה הבית מלא בני אדם כריק מהם כנ"ל. וזהו כוונת המדרש הנ"ל כשם שאי פרוש רצה לומר כמו שכביכול פרוש הגם שהוא ממלא כל עלמין ומסבב כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה אף על פי כן הוא מובדל מכל גשם, כן תהיו גם אתם **הגם שתהיו בתוך קהל עם תהיו פרושים מהם רק להיות דבוק בה' יתברך ולא תתערבו בהם בגשמיותם ותהיו קדושים.**

לח בשער הפרישות עיי"ש.

לט ויתכן, כי ישנם כאלו אשר למען יוכלו לבוא לידי התבודדות פנימית זו, עליהם להתחיל באיזה התבודדות חיצונית מידי פעם, ונהרא נהרא ופשטיה, וכל אחד כפי מהגנו ובחינתו ינהג.

ובכל אופן, על האדם לזכור בדעתו, כי אף אם הוא מתבודד בהתבודדות חיצונית, עליו לראות בכך רק כאמצעי ומשאב על מנת שיוכל להתכנס בתוך עצמו ובחינתו, כדי

ומלמדנו הרה"ק רבי אלימלך זי"ע[מ] כי כאשר האדם נמצא בקרב קהל רב, עליו לדמות בעיני רוחו כאילו אין כאן שום בריה, כאילו לא קיים פה אף אדם, אלא רק השי"ת - שהוא המציאות היחידה, וזוהי היא עיקר עבודת ההתבודדות הפנימית.

שיטה זו יסודה בבית מדרשו של מרנא הבעל שם טוב זיע"א, וכמובא בצוואת הריב"ש בזה הלשון:

"כשרוצה להיות בהתבודדות צריך להיות עמו עוד חבר א' אבל אדם אחד לבד הוא בסכנה אלא יהיו שנים בחדר א' וכ"א יתבודד בעצמו עם הבורא ית' לפעמים כשהוא דבוק יכול להתבודד עצמו אפילו בבית שיש בני אדם פעמים שנופל אדם ממדרגה מחמת עצמו שהשם יתברך יודע שהוא צריך ופעמים העולם גורמים שיפול אדם ממדריגתו והירידה היא צורך עלי' כדי לבא למדרגה גדולה כמ"ש הוא ינהגנו על מות וכתיב וירד אברם מצרימה ויעל אברם ממצרים אברם היא הנשמה ומצרים הוא הקלי'".

עבודת ההתכללות

מאידך גיסא, הרחיבו ספרי החסידות[מא] לעורר רבות אודות חשיבותה של התכללותו של האיש הישראלי בתוך כלל ישראל[מב].

שיוכל אח"כ עם הרגשה זו להאיר את חדרי לבבו שיאירו לאחר מכן, כאשר יחזור וישוב לשגרה וישובו לו כל הקשיים וההתמודדויות, שיוכל לחיות עם אור, עם תענוג, ולהתגבר עליהם.

וכך גם לגבי המעלה הנרכשת ע"י ההתבודדות, שהאדם פוגש את מה שהוא באמת, את רצונותיו האישיים, אין קו האופי והתכונות המייחדים אותו משאר בני אדם, הוא פוגש את האישיות הבלעדית שלו, ואינו נתון בשעה זו ללחץ החברתי המאיים על חופשיותו ומעכב בעדו מלפעול כפי שהיה רוצה וגורם לו לשנות את התנהגותו כתוצאה מרצונו להשתלב ולהתאים את עצמו לחברה, אלא הוא מרגיש שחרור וחירות הנפש, ואז יכול הוא לסגל לעצמו את דרכו הייחודית בעבודת ה' המתאימה לו, וכידוע מכתבי האריז"ל כי לכל אחד ישנו שורש נשמה אחר, ועליו לתקן ולהעלות ניצוצות המיועדים ומוקצבים לו.

ומובן מאליו, כי כל התועלויות והמעלות הקיימות בהתבודדות החיצונית, ניתנות להשגה אף באמצעות ההתבודדות וההתבוננות הפנימית, כאשר האדם מסיר מעליו בדמיונו את כל המקיפים והמכסכים על פניאיותו המהותית, הרי הוא מסוגל לזהות את תכונותיו, את כשרונותיו, את יכולותיו, ולסגל לעצמו את דרכו הייחודית בעבודת השי"ת.

ורבים הם אלו המסתובבים כבר שנים על פני כדור הארץ, ועדיין לא נתנו לעצמם תנוחה ופסק זמן להתבונן בעצמם, באישיותם. כה קשה להם הוא למצוא את עצמם מופשטים מכל הלבושים והמסכים, וזאת מפני שהם מחשיבים את עצמם רק בזכות פעולותיהם, רגשותיהם, או שכלם המבריק והשנון, ולעולם לא הצליחו לכבד את עצמם סתם כך, על מה שהם 'חלק אלוק ממעל', נשמה אלוקית, איש ישראל קדוש מרחם, בניו החביבים של מלך מלכי המלכים.

הרגשה זו של האדם המחשיב את עצם מה שהוא בנו חביבו של הבורא יתברך, נקראת בספרי החסידות "אור היחידה", והיא מתגלה: ביום הכיפורים, בשעת מסירות נפש, בעת ביאת המשיח שיתגלה בב"א, וכן בכריתת ברית בין שני יחידים (ויש לציין כי בספר "פני יהושע" כתב, כי דרגת ה"יחידה" אינה מתגלה אלא רק ביום המיתה, ועיין עוד במאמר "רבי שמעון הולך אחר הפנימיות" לל"ג בעומר).

[מ] עיי"ש במאור ושמש המובא לעיל.

[מא] ראה בספה"ק **שפת אמת** (ליקוטים, פר' תצוה): ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך כו', **תצוה לשון חיבור ודביקות שיחבר אותם להיות אחד ודביקים בו** ועל ידי שיהיו מחוברין ודבוקין להיות אחד על ידי זה ויקחו אליך שכשהם אחד דבוקים ממילא במשה רבינו ע"ה שהוא מנהיג שלהם כשהם אחד בלי פירוד ועל ידי זה גם כן שמן זית זך כי כל זמן שאין בירור וזיכוך בבני ישראל יש ביניהם פירוד כי עיקר הפירוד על ידי התערובת פסולת וזה שאמרו ז"ל כלל גדול בתורה ואהבת לרעך כו' וגם זה בא על ידי העניינות שיודעין שהכל מה' ממילא אין לאחד יתרון על חבירו וממילא דבוקים במשה רבינו ע"ה ענין מאוד ועל ידי זה זך כתית וזה מאיר להעלות נר תמיד **כי מי שזוכה על ידי מדרגתו הוא לשעה כי טובת האדם מצידו רק לשעה אבל להעלות נר תמיד הוא רק על ידי התכללות בכללות ישראל על ידי בחי' הביטול להיות מחובר לכלל ישראל.**

וראה עוד בספה"ק **אהבת שלום** (פר' בראשית) שכתב: **וזהו ויכולו, לשון התכללות** (עי' זוהר מז ע"ב), וגם הוא לשון השתוקקות, מלשון כלות הנפש (עי' זוהר חדש בראשית, מדרש הנעלם על זה הפסוק), ופירושו **משמשתוקקים מאוד באהבה עצומה זה לזה, להתכלל כל אחד בחבירו. וזו היא כוונת התרגום אונקלוס ואשתכללו**, לשון יסוד (עי' זוהר מז ע"ב), פירוש **שזהו עיקר היסוד והחיות ומעמד ומצב כל העולמות.**

וזו היא תוכחת מוסר לבני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון, שיהיו מתאחדים יחד הגבוה והשפל, עני ועשיר יחד, ותאבים זה לזה וד"ל.

וראה עוד בספה"ק **באר מים חיים** (פר' תרומה, פרק כז): **ולזה יאמר הכתוב** (תהלים ס"ב, י"ג) ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ונודע מאמר חז"ל (ראש השנה יז ע"ב) רבי אלעזר רמי כתיב ולך ה' החסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וכו' ואמנם שיורה כי הקב"ה משלם לו כפי הפעולה שפעל במעשהו ואם הוא פעל להיות על ידו נתקדש שמו בעשרה ויותר נוטל שכר כנגד כל זכות הרבים שזיכם במצוה וזהו חסד גדול שאין לו שיעור. אשר על כן הנה בבנין בית עולמים שרכב אלהים רבותים ואין הקב"ה משרה שכינתו בפחות מששים רבוא כמאמר חז"ל (מדרש הגדול וישלח ל"ב, ג) על כן היתה דברו שיתנדבו כל ישראל להבנין בכדי שיהיה כבודו ראוי לשכון שם שאינו שורה בפחות מזה.

והנה לפי הנזכר בטוב חסדו של אלהינו יתברך שמגדיל זכות הרבים לכל אחד אם נעשה מכולם דבר אחד, **הרי היה כאן בידי כל אחד ואחד מישראל זכות של ששים רבוא כי הוא הלא זיכה לכל הששים רבוא שעמו להשראת השכינה במעשה ידיהם שבלא הוא לא היתה השכינה שוכן בתוכם.**

והנה בדברים שהיה מכל ישראל ביחד שזה נתן מעט וזה מעט כמו הכסף והזהב שחלק כל אחד ואחד נצטרף ונעשה לאחד של המנורה והארון וכדומה הנה בזה ודאי ראוי שיקרא שם השראת השכינה על כל אחד ואחד לפי שעל כל פנים השכינה שורה בתוכו, בתוך חלק שלו גם כן אם מעט הוא ואם רב.

ואמנם כי הלא היה נמצא מינים נפרדים שלא היה לכולם חלק בהם יחד כמו אבני שהם ותכלת וארגמן שהיו מיוחדים לדבר אחד בלבד, בזה לכאורה לא שייך לומר כי אם שיקרא על שם מי שהתנדב אותו דבר, וכמו למשל בחינת השראת הקדושה שהיה על החושן לא יקרא אלא על שם מי שהתנדב שם והיה לו חלק בהם, **ואמנם כיון שהשראת הקדושה לא היה יוכל להיות שם כי אם בהצטרפות כל המינים יחד שמכולם נעשה השראת השכינה הכללית לכל דבר ודבר,** ואם היה החושן לבד בלא התכלת שעל היריעות לא היה שורה עליו הקדושה **ונמצא שכל אחד ואחד מישראל היה לו חלק בכללות השראת השכינה על כל דבר ודבר,** והמתנדב תכלת לבד או נוצה של עזים היה לו חלק גם כן באדני כסף, ובזהב המנורה, וכדומה. **כי הכל כאשר לכל יחדיו יודבקו להיות תמים בשלימות לאחד.**

ואפשר לזה רמז נדבת המשכן שעלה לשלושה עשר מינים לרמז על האחדות הנזכר כי שלושה עשר הוא מספר אחד להורות כי כל אלו המינים נתיחדו והיו לאחד **וכל אחד מישראל יש לו חלק בכולו, ולפי זה יש ביד כל אחד ואחד מישראל זכות ששים רבוא מישראל** כנזכר וזכות כל הנדבות שנתנדבו ונתקבצו מכולם, **כי בזה המעט שנתן יש בו התכללות כולם ונכלל בו ששים רבוא לצד שהוא השלים בחינת ששים רבוא וזיכה את כולם להשראת השכינה יתברך.**

ובספה"ק **קדושת יום טוב** (פר' מקץ) כתב וזל"ק: ולדעתי י"ל כי הנה כתבו תלמידי הבעש"ט ז"ל שצריך לעלות הכל אל הקדושה, על דרך משל אם בא לאדם איזה מחשבה זרה בתוך התפלה, צריך ליקח מחשבה זו ולהעלותה אל הקדושה, כגון אם בא לו מחשבת איזה אהבה רעה ר"ל, צריך ליקח לעצמו מזה מוסר השכל נגד אהבת הבורא ב"ה, ולעורר לבו עי"ז לאהבה בוערת להשי"ת, ועיין בליקוטי אמרים מהגאון הקדוש מלאדי זצוקללה"ה הרבה בענין זה, שלפעמים הקב"ה שולח איזה מחשבה זרה בתוך התפלה למען להעלותה אל תוך הקדושה, **וצריך לעשות התכללות מכל ענינים והמאורעות אל תוך הקדושה.**

[מב] ועי' מש"כ בספה"ק **בת עין** (פר' מקץ) שכ' וזל"ק: ולהבין זה, כי עיקר השראת השכינה הוא את דכא ושפל רוח, היינו **כשאדם מבין בעצמו איך שהוא בעצמו רחוק מה' ומשוקע בגשמיות, ואין לו שום פנים להתפלל לה' מגודל פחיתות ערכו,** ואינו יכול להתפלל כי אם בבחינת בתוך עמי אנכי יושבת (מל"ב ד יג), היינו **שיכולו עצמו בתוך כלל ישראל ויאהוב את כל אחד ואחד מישראל.**

ולכן, בטרם בא האדם לשאת תפילה או לקיים אחת ממצוות בורא, תיקן האריז"ל[מג] - וכן הנהיגו רבותינו מאורי החסידות[מד] - לומר בסופו של נוסח ה"לשם יחוד": "בשם כל ישראל".

[מג] כ"כ מוהרח"ו בשער רוח הקודש (ראה בספר 'תורה לשמה' לבעל הנבן איש חי', שאלה ת"ע).

[מד] כמובא בספה"ק **זרע קודש** (פר' וישב) בזה"ל: יש לרמוז **כשבא לבקש אותו ית"ש בתפלה ואומר לשם יחוד כו' בשם כל ישראל, על ידי זה תפלתו נשמעת, הגם שאינו צדיק כ"כ לילך בדרך התורה תמיד, נחשב לו כאילו קיים,** וזהו שנאמר אח חיי, כשאני מדבק את עצמי עם אחינו בני ישראל, אז על ידי זה אנכי מבקש, יכול אני להתפלל ויקובל תפלתי, הגם שאין אני הולך ח"ו בדת התורה כראוי, וזהו שנאמר וימצאם בדתן, בדת של תורה.

וכן כתב בספה"ק **מאור עינים** (פר' בראשית) וזל"ק: ונודע שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל **שלכוונה זו נתייסד הנוסח קודם עשיית שום מצוה או עסק התורה לומר לשם יחוד קודשא ברוך הוא וכו' בשם כל ישראל שצירך לכלול את עצמו בעסקו בתורה ותפלה או עשיית שום מצוה בכלל כל ישראל** ולאו דווקא בכללות הצדיקים שם נקראים עץ כמו שאמר הכתוב היש בה עץ וגו' אלא צריך שיכלול את עצמו בשם כל ישראל אפילו עם אותן שהם בארציות ומדריגה תחתונה וזהו בכל עץ או על הארץ שלזכות לבחינת קן צפור צריך לכלול את עצמו בכל עץ שהם הצדיקים ועל הארץ פירוש עם הארץ אותן שהם בארציות כאמור. אפרוחים או ביצים פירוש אפרוחים נקרא אותן שיש להם גדפין לפרוח ולהגביה את עצמן לשרשו העליון על ידי דעת שיש להן ותיקון המדות ובצים נקראים אותן שלא יצאו לאויר העולם ושלא נפתחו עיניהם לראות אורו של הבורא יתברך ומחשב הפסוק כמה מדריגות זו למטה מזו שהוא בחינת עץ וארץ ואפרוחים או ביצים שצריך אותו שרוצה להיות בבחינת קן **לכלול את עצמו עם כולן בכל המדריגות שהוא בשם כל ישראל** כמבואר למעלה ועל ידי זה שכולל את עצמו עם כל המדריגות מעלה גם אותן ומשעבדן להתורה ואז והאם רובצת על האפרוחים והביצים שגם עליהם יופיע אור שכינתו המכונה בשם אם.

ובספה"ק **ישמח ישראל** (פר' נצבים וילך) כתב וזל"ק: **והעצה היעוצה להשיג מדת אמת היא, כללם, שיכלול ויקשר עצמו בקשר של קיימא בהכלל ישראל שהם בני אל חי זרע אמת,** וכמאה"כ (צפני' ג, י"ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, ר"ל ע"י השארית ישראל, היא החלק יעקב הנטועה ומושרשת בלב איש ישראל, וכנודע מדתו מדת אמת, לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, וזה הוא סוד ר"ה בתוך עמי אנכי יושבת (מ"ב ד, י"ג), **שיכלל א"ע בכלל ישראל,** וכמו"ש בזוה"ק (ח"ב מ"ד ע"ב) בשעתא דדינא תלי' בעלמא לא יתפרש ב"נ בלחודוי וכו'.

ועיקר עבודת ישראל שיכלול א"ע בתוך כלל ישראל, כי במה יתגאה האדם קרוץ מחומר שלא יאות לו לבטל עצמו בכלל ישראל, עם הגוף העכור אין להתגאות כי הוים כאן ומחר בקבר, ועם נפש היקר היא חלק אלקי ממעל, הלא אב אחד לכלנו ואל אחד בראנו, ולכאו"א יש לו חשיבות יקרת הנפש, ובמה יתגאה אחד על חבירו, ואדרבה ראוי להכניע א"ע לפני חבירו, כי הוא יודע היטב נגעי לבבו עד כמה שפגם ולחבירו אסור לחשוד בכזאת, ובהתבטלות אמתית יראה מעלת חבירו ולא חסרונו, ויזכה עי"ז שיעורר עליו חסדי ד' כל היום.

וכמ"ש (במד"ת ח, א') אתם נצבים וגו' חיים כלכם היום, בנוהג שבעולם אם נוטל אדם אגודה של קנים שמא יכול לשברם בבת אחת ואילו נוטל אחת אחת אפי' תינוק משברן וכן את מוצא שאין ישראל נגאלין עד שיהי' כולן אגודה אחת וכו', ובזוה"ק (ח"א ס"ט ע"ב) איתא מאן דעייל רישא בין עמא לא שיגחון עלי' למידן לי' לביש, היינו כי עיקר סיבת הפירוד לבבות היא גיאות, שבגאותו במעלת חכמתו ודעתו הרמה שבראש דימה בנפשו אני ואפסי, ובאמת אילו הי' בר דעת אמתי הי' מחשב יותר חשבון נפשו, והי' רואה שהוא אין ואפס להכלל ישראל, וז"ש הזוה"ק "מאן דעייל "רישי' שמשפיל א"ע וכולל א"ע בהכלל לא שיגחון עלי' למידן לי' לביש.

וזה שאמר לשונמית היש לדבר לך אל המלך, ר"ל להתנצל מה לפני המלך מלכו ש"ע ביוה"ד, ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת, ר"ל היוכל בו"ד להכין א"ע מה על יום הגדול והנורא, שמלאכים יחפזון ויאמרו הנה יוה"ד, ואיך יצדקו קרוצי גושיו במשפט, אך עיקר הכנתי היא בתוך עמי אנכי יושבת. לפני ה'.

עפי"ד כ"ק אאמו"ר זצלה"ה זי"ע בשם הנוב"י למשל בן כפר שיש לו ערוגה אחת הוא מתגאה על חבירו, ואם יש לחבירו מדה גדולה בקרקע יותר ממנו הוא מתגאה יותר, אבל אם רואה בעת שהמלך נוסע דרך ארצם עם מרכבתו מרכבת המשנה ורביד הזהב על צוארו ובגדיו בגדי שש, ורואים כבוד רב עשרו וגדולתו, האם יש מקום שיתגאה עוד אח"כ, אף מי שיש לו שדות הרבה, שהם כאין וכאפס לנגד עשרו של המלך.

והנמשל אם מתבונן בדעתו שהוא עומד לפני מלך מה"מ הקב"ה שאין סוף ואין חקר לגדולתו, מי יערב לבו להתפאר א"ע, ובמה יתגאה אחד על חבירו, וזהו ראשיכם שבטיכם זקניכם וגו' טפכם נשיכם, כולם עומדים לפני ה', ומה נחשב יותר לפני ד' ראשי העדה מחוטב עציך, כי קטן וגדול שם הוא, ולכן לא כתיב כאן כמו שכ' (שמות י"ב כ"ט) מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השבי, שהוא מגדולי חשובי העם עד פחות שבפחותים, כי לפני ד' הכל שוים, הראשים והזקנים וחוטבי עצים, רק אם אתה תדמה בדעתך שאתה במדריגה גדולה איש חשוב יותר, ראה שחבירך הוא חשוב יותר ממך וכאין נחשבת לנגדו, ואם הסתכלת בעונותיו ודאי אתה חוטא יותר ממנו.

לעבדך בברית הי"א (כ"ט, י"א), לעברך הוא מלשון קדימה כטעם ויעבור את הכושי (ש"ב י"ח, כ"ג), ר"ל באמת בתחילה צריך להיות אתערותא דלתתא, וזו היא הכנה ליוה"ד, ובזה מעוררים אתערותא דלעילא, כידוע בחי' מיין ונוקבין קודמין למיין דיכרין, אבל ע"י התכללותא בכלל ישראל מרחמין עליו מן השמים, ומעורר עליו מן השמים אתערותא דלעילא מתחילה, וגם האתערותא דלתתא באה מלעילא, וזהו לעברך בברית, **ע"י שתתחבר ברית אחים עם הכלל ישראל תזכה לעברך בברית, היינו להקדים לך התעוררות מלעילא,** ועי"ז תזכה להמתיק הדינין ולהפוך מדת הדין לרחמים, וזהו ה' אלקיך, שתהפוך הדין לרחמים. כי אתם ידעתם וגו' פן יש בכם "שורש "פורה "ראש "ולענה (כ"ט, ט"ו י"ז) והיהודי הק' מפרשיסחא זצללה"ה אמר שהר"ת הוא "שופר, ר"ל שהשופר מוציא ומנקה ומטהר שורש פורה ראש ולענה המהומ, וכתרגומו דילמא אית בכון גבר מהרהר חטאין, והשופר מבטל כל המחשבות זרות והרהורים רעים וחטאים שהי' לו ע"ע.

והענין הוא כמו"ש הרבי ר"ב זצללה"ה זי"ע לאא"ז זצללה"ה זי"ע במחשבה יש ב' בחי', א', היא המחשבה שלא באה עדיין להתפשטות רק נפלה והתנוצצה כרגע במוחו ונסתלקה והיא נקראת חכמה, ולפעמים כשנפל ח"ו איזה הרהור ומחשבה רעה ונאבדה כרגע מבלי שנזכר עלי' לעשות תשובה, כשמחבר א"ע לצדיק אמתי מעלה אותן מחשבות והרהורים לגילוי כדי שיגיעו בהם לעשות תשובה, והשופר מעלה ג"כ הרהורים חטאין.

וז"ש דילמא אית בכון גבר מהרהר חטאין, וכ"כ הכלל יוכל להועיל לו כמו הצדיק, והמתגאה פוגם במוח ובגאותו אומר שלום עלי נפשי, כי היצה"ר מסית ומדיח לכאו"א בחשיבתו שלא יבטל א"ע בכלל ישראל, כי לבעל מעשה ומדות טובות מראהו את כבוד עשרו ורוב פעלו בתו"מ, עד שיאמר לו מה לך לבטל עצמך, הלא גדול אתה יותר מהם, ולהשפל והפחות מעציב ומשפיל עד שיאמר נואש, כי אחרי אשר כבר אתה מלא חטאים, מה יועילו לך הכלל ישראל אם תתבטל ביניהם, וע"ז אומר הכתוב (כ"ט, י"ח) והתברך בלבבו לאמור שלום יהי' לי, אף אם אהי' נפרד מהכלל ג"כ יהי' לי שלום, ובשרירות לבי אלך, לעצמי להיות נפרד מהכלל, וכל זה הוא עצת יצה"ר, למען ספות הרוה את הצמאה, כי עד עתה הי' חוטא בשוגג, ועתה שנעשה נפרד מהכלל ישראל יגרום לו הפירוד שיחטא במזיד ג"כ.

וזהו והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל (כ"ט, כ'), פי' כל הרעה באה לו על אשר נעשה נבדל מהכלל ישראל, שאילו הי' מחבר א"ע להכלל ישראל לא הי' בא לזה הרעה, כי ע"י הכנעה שמכניע אדם את עצמו ומבטל את עצמו בביטול גמור זוכה לבטל כל הרהורים רעים עם השופר ויעלה זכרונו לפני אדון כל, שמעורר ע"י הכנעתו זכות נם אנכי עפר ואפר, כי מדמה עצמו מקצת מן המקצת למדתו של אאע"ה בחי' ביטול ושפלות רוח, וכמו"ש (ויק"ר כ"ט, ד') אך הבל בני אדם כזב ב"א במאזנים לעלות המה מהבל יחד (תהלים ס"ב, י') אר"כ כל הבלים וכזבים שבני אברהם אבינו עושין בעוה"ז כדאי הוא לכפר בעד כולם הה"ד (יהושע י"ד, ט"ו) האדם הגדול בענקים במאזנים לעלות וכו' בחודש שמזלו מאזנים.

וההכנעה והביטול הוא הכנה קודם ר"ה, וכמ"ש סוד ר"ה בתוך עמי אנכי יושבת, היינו **כשמתבונן שיש לכל או"א חלק אלקי ממעל, כי אני ה' השוכן אתם בתוך טומאותם, שכינה שרוי' ביניהם, וכמו"ש בתוך עמי, היינו בפנימיות ישראל, אנכי יושבת, היינו חלק אלקי ממעל יושבת, וזוכה עי"ז לאהבת ישראל, לאהוב אותם באהבה רבה ובאהבה עזה, ומבטל א"ע נגדם בביטול גמור, ואף אפילו לרשעים יוכל לאהוב מצד החלק אלקי אשר בקרבם,** וכל השנאה והקנאה הם רק מצד הגוף, אבל מצד הנשמה הוא להיפך שיוכל לאהוב אף הפושעים, וכמוש"ע (במדבר כ"ג, כ"א) ותרועת מלך בו, ורש"י ז"ל פי' לשון חיבה וריעות, וכן תרגום אונקלוס ושכינת מלכהון ביניהון, ולכאורה תרועה היא דינין כמש"נ (תהלים ב', ט') תרועם בשבט ברזל, אך ע"י התבוננות הנ"ל שאנכי יושב בתוך הכלל ע"י זאת בכל אחד מישראל, וזהו ותרועת, האהבה, היא מצד מלך בו, היינו ע"י חלק אלקי ממלך מלכי המלכים הקב"ה.

וע"ז הוא מאגד ומאסך א"ע עם כלל ישראל ומעורר זכותו של אברהם אע"ה, וזוכה להמתיק הדינים ולהמליך הקב"ה עליו ועל איבריו, וכמו שפי' רש"י ז"ל (דברים ל"ג, ה', ע"ש) ע"פ ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ע"י שמתאסף יחד שבטי ישראל המליכו הקדוש ברוך הוא עליהם, וזה אז ה' מלכם, שזוכה לאהבת ישראל. וכשמשים אל לבו גודל שפל המצב קרן התורה וקרן ישראל, וגודל חשכת הזמן בגוף ונפש, יוכל ללמד זכות וסנגוריא על ישראל ביום הדין הבא עלינו לטובה להוציא כאור משפטינו, אמן.

ועי' עוד במש"כ בספה"ק **שפת אמת** (ליקוטים, לראש חודש) וזל"ק: וזהו שכתוב אמרתי אלקים אתם כו' כמו האמירך לשון חטיבה ודביקות, אבל רצון הש"י שבני ישראל

וכן על זו הדרך, תיקן האריז"ל[מה] שיקבל כל אדם על עצמו בטרם יתפלל תפילתו, לקיים מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך"[מו], זאת על מנת שיוכל להיכלל בלב שלם ובנפש חפצה בתוך כל שאר כלל ישראל [ועיין עוד על זה באריכות במאמר "כל ישראל ערבים" לפר' ויגש].

ובזה הלשון איתא מהאריז"ל בפרי עץ חיים[מז]:

"גם צריך שאחר שישב בבה"כ, קודם שיתחיל להתפלל כלל ועיקר בתפלת שחרית, צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך, ויכוין לאהוב כל איש ישראל כנפשו, כי על ידי זה תעלה תפלתו כלולה מכל ישראל, ותוכל לעלות ולעשות פרי ויצליח".

מרנא הבעש"ט זיע"א, בתור זה אשר בא להאיר כבר כאן בעת הגלות את אור הגאולה, הוא זה שמלמד אותנו, כי למרות שאת מעלת הדביקות ניתן להשיג רק באמצעות ההתבודדות והפרישות, וכמובא בצוואת הריב"ש[מח], מ"מ כבר כעת בחשכת הגלות, עת יינטו צללי ערב ופנה יום, עלינו לחיות ולהאיר יותר אצלנו את אור התיקון, את אור הגאולה, את עבודת ה"התכללות" - הבאה מצד "עולם התיקון", וחלילה לא לפרוש מהעולם, לא להתנתק מבני-האדם, לא לברוח ולהתחמק, אלא אדרבא, עלינו להישאר כפי שאנחנו, היכן שאנחנו, ומה שאנחנו - "בתוך עמי אנכי יושבת"[מט], וכך להאיר את סביבתנו, להקרין ולמלאות באור אלוקי את כל מה שרק מתרחש וקורה, לראות בכל אדם או

ימשכו הארה זו גם לעולם הפירוד ובכל מעשה גשמי גם כן ימשכו הארתם ועל ידי זה יתקנו כל העולם, ועל ידי החטא נפסק זה מהם אבל הכלל באמת חלק ה' עמו יעקב חבל כו' על ידי האבות יש להם דביקות כו', וזהו שאמרו שיאמר האדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי ופירש **אא"ז מו"ר ז"ל** בשם **הרה"ק מפרשיסחא** פירוש יגיעו, שיהיו למעשיו נגיעה ודביקות במעשי אבות כנ"ל, **שעל ידי שמכניס עצמו בכלל ישראל, וכמו שאומרים קודם כל מצוה בשם כל ישראל להיות נחת רוח להש"י מכלל ישראל, על ידי זה יוכל להיות לו מעט דביקות במעשה אבות** כנ"ל, ועל ידי זה יש לכל אדם דביקות בהש"י גם כן, וזה שאמרו הדבק בתלמידי חכמים כו'.

עוד כתב שם (קדושים, שנת תרנ"ב) וזל"ק: בת"כ ואהבת לרעך כמוך אר"ע זה כלל גדול בתורה בן עזאי אומר ז"ס תולדות אדם כלל גדול ממנו. **כי הנה עיקר קיום תורה ומצות בכלל ישראל שע"י הכלל זוכין אל הקדושה** כמ"ש ז"ל שפ' קדושים נאמרה בהקהל. **ולכן צריכין לעשות כל מצוה בשם כל ישראל לבטל עצמו אל הכלל.** ואמר זה כלל גדול מכלל דאיכא קטן. והכלל הקטן הוא להיות כל המצוה נעשה בכלל כל הרמ"ח אברים של האדם שנק' עולם קטן. וכדאיתא ערוכה בכל רמ"ח אברים היא שמורה כנ"ל. וכלל הגדול הוא כלל כל ישראל.

והוסיף בן עזאי זה ספר ת"א כלל גדול ממנו שהוא לא זו שצריכין לעשות תו"מ בכלל ישראל כמ"ש ואהבת לרעך כמוך. אך צריכין ג"כ לכללו עצמו עם כל הדורות. **וזה כלל הגדול כל הנשמות כמו שהיו כלולין באדם הראשון שכולן תלוין זה בזה. וצריכין לשמור זה הכלל לעשות כל מצוה בכלל כל ישראל ואז חל עלי שם שמים** כדכתי' אני ה'. ופי' ואהבת לרעך כמוך כי בכל עשי' יש רצון ואהבה לתקן נפשו או כשעושה ביותר לשמו ית' שיזכה לעשות נ"ר לבוראו וכמו כן יאהב לחבירו שבזו המצוה יתמשך קדושה לכל אחינו בנ"י ושיהי' להקב"ה נ"ר מכולנו ואז כח הכלל מסייע לזה.

וכן כתב ג"כ בספה"ק **תפארת שמואל** (פר' פנחס) בזה"ל: אולי י"ל **דידוע עיקר עשיות המצות צריך להיות בשם כל ישראל, עד סוף כל הדורות,** וזהו ענין המצוה לשמה, בשם כל ישראל, והזוהה לקיים מצות לשמה שכרו הרבה מאוד למעלה מחקי הטבע, כמו"ש חז"ל (פסחים נ) בעושה לשמה נאמר כי גדול מעל שמים חסדך, וכמבואר שם בהר"ן למעלה משידוד המערכת ומחקי הטבע, ופנחס בן אלעזר בעבור שהיה עושה כל המצות בשם כל ישראל וע"ס כל הדורות וכמו שנאמר בקנאו את קנאתי בתוכ"ם שהיה בתוך הכלל ישראל והיה נטפל לעושי מצוה כאחד העם, זכה בגלל זה שהשיב את חמתי מע"ל בני ישראל לנסים למעלה מחקי הטבע, בחינת כי גודל מעל שמים חסדך, כי פנחס היה צריך ג"כ לנסים למעלה מהטבע, וכמו"ש במדרש י"ב נסים נעשה לו.

וראה מה שמובא בספר **אמת ואמונה** (קאצק, עמוד טו): כתיב (שמות כ"ג) **ועבדתם** את ה' אלקיכם וברך את לחמך, מתחלה בלשון רבים ואח"כ בלשון יחיד **כי כל הדברים שבקדושה צריך לעשותם בכללות ישראל ובשם כל ישראל** ולכן כתיב ועבדתם, **אבל בענייני הגשמיות אפילו כשאוכלים ביחד, הרי כל אחד אכילתו בשביל גופו ואיננה לצורך גופו של חבירו.** נמצא כי התורה והתפלה אפילו ביחידות הן לשם כל ישראל, אבל ענייני הגשמיות אפילו כשנעשים ברבים הרי הם כביחיד.

וראה מה שכתב **הבני יששכר** בספרו **דרך פקודך** (הקדמה) בזה"ל: עוד קבלתי, שכל מצוה שנמנע ממנו עשייתה, בעת אשר רואה הזדמנות המצוה הזאת לחבירו יסייע לו בעשייתה הן בגופו הן בממונו, **והנה כל ישראל כגוף אחד ובפרט אם נשמותיהם הם משורש אחד, ובפרט כשחברו מכוין בעשותה בשם כל ישראל כנוסח הנהוג לומר לשיקובה"ו בשם כל ישראל, אזי יחשב כמעט כאילו עשאה בעצמו,** ויש סמוכות לזה מדברי קדמאי ובתראי ואין מן הצורך להאריך.

מה כמובא בספה"ק **תפארת שמואל** (פר' ויחי) וזל"ק: ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, אולי י"ל בזה עפ"ד העבודה, כי יעקב אבינו ע"ה הורה להם הדרך ילכו בה, בתורה ובתפלה, שעיקר ההכנה לתו"ת הוא אחדות וריעות, וכמש"נ בתורה (פ' יתרו) **ויחן** שם ישראל, ופרש"י ז"ל, כאיש אחד ובלב אחד, **ובתפלה כתב האר"י ז"ל שקודם התפלה יקבל על עצמו מצות ואהבת לרעך כמוך, והיינו שיכלול עצמו בהכלל ישראל,** ויתפלל בעד חבירו, כי אם האדם מרגיש בצער חבירו ומרחם עליו ומתפלל בעדו, אזי מעורר רחמים מלעילא, ולזה אמרו רז"ל (שבת קל"ג) כל המרחם על הבריות, והיינו שהוא בתומכי נפשם ומתפלל בדם, מרחמין עליו מן השמים, וכמו שארז"ל (ב"ק נ) המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר, ר"ל שהוא צריך לישועת חבירו, הוא נענה תחלה, **וזהו הענין שצריך לקבל עליו קודם התפלה מ"ע ואהבת לרעך כמוך, ועוד כי ע"י זה נעשה תפלתו כתפלת רבים שאינה נמאסת, שהרי לא על עצמו הוא מתפלל רק על חבירו ועל כל כלל ישראל,** הרי דלזכות בתורה ותפלה צריך אחדות וריעות וזה"ש יעקב לבניו האספו יחד באגודה אחת ותזכו עי"ז להשראת השכינה ע"י התורה ותפלה, ובזכות זה תזכו לקץ הימין, וכמש"נ (פ' ברכה) ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ופרש"י ז"ל בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם אז הוא מלכם, וכת"א עה"כ (פ' בלק) ותרועת מלך בו ושכינת מלכהון ביניהון, ע"י חיבה וריעות שלשון ותרועת מלך היא מלשון ריעות ואחוה כפרש"י ז"ל שם, וזה"ש בסה"ק השכינה הק' נקראת כנס"י שע"י כנסיות ואסיפות ישראל הקב"ה משרה שכינתו, וממילא קרובה ישועתו לבוא.

מו ויקרא יט יח.

וראה ע"ז בספה"ק **ישמח ישראל** (פר' משפטים) שכ' וזל"ק: **ולכך אנו אומרים קודם כל תורה ומצוה ותפילה לשם יחוד קוב"ה וש' בשם כל ישראל, היינו שאנו כוללים א"ע בכלל ישראל וזכה נעשה המצוה בשלימות,** וכמבואר בסה"ק דע"י קבלת אהבת רעים באמת קודם התפילה ניצול ממחשבות זרות ופסולות המפגלים התפילה חלילה. וכפירוש הר"ע ספורנו (תהלים קי"ט, קכ"ב) ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים, היינו ערוב מלשון תערובת שתערב אותי ותחברני לטובים וזכה בל יעשקוני זדים, עיי"ש, ושפתים יושק.

עוד כתב בספה"ק **שומר אמונים** (מאמר מבקש אמונה פרק ד) וזל"ק: **וידוע מפי סופרים וספרים שצריך כל בר ישראל לפני כל דבר לקבל על עצמו אהבת ישראל,** וכמו שתיקנו הבוחר בעמו ישראל באהבה קודם קבלת היחוד שמע ישראל, וכן בתפילת ערבית אוהב עמו ישראל, **כי אי אפשר לזכות לשום דבר וליחד שום יחוד בלתי אהבת והתחברות בכללות ישראל הקדושים עמא קדישא,** דחביבתייהו לא פקע מן קדם רבון עלמין בכל אתר ואתר לעד ולעולמי עולמים, **ולכן צריך מקודם להתקשר עם כללות ישראל ועם כל הצדיקים כמובאר בפנים בעזרת ה', וכבר נהגו ישראל עם הקודש להתקשר לפני כל מצוה ולפני כל תורה ותפלה בכללות ישראל באמירת לשם יחוד וכו' בשם כל ישראל,** ואם זוכה בתמידית להתקשר בקדושת ישראל, אז יש למעשיו ועבודתו עליה, **כי בכללות ישראל אין שום פגם ח"ו, כידוע מספרים הקדושים,** ואם ככה יתנהג ירחמו עליו מן השמים להשפיע בו מדעת הקדוש והטהור.

מז שער עולם העשיה, פרק א.

מח וזה לשונו שם (דף ט ע"א): **"מפני מה יזכה לדביקות, מחמת התבודדות מבני אדם".**

מט מלכים ב, ד יג.

מצב שאנו פוגשים השתקפות של נדבך וחלק נוסף הקיים בנפשנו פנימה, ולהשלים ולהעלות חלק נוסף זה, וכפי שהאריך הרה"ק בעל הבאר מים חיים מטשערנאביץ זי"ע'.

---

[3] וזה לשון קדשו (פרשת נת, פ"ח): אכן נראה כי הנה **שני סוגי אנשים נמצאים בצדיקים ההולכים לפני ה', האחד הוא הצדיק אשר עובד בצדקו תמיד יום ולילה** לא יחשה מקול תורה ותפילה ודביקות ה', והוא הצנע לכת עם ה' אלהיו כלומר **שישב לו בבית מדרשו סגור ומסוגר לא יראה כלל החוצה**, כי אם עובד ומשתדל שם בעבודת בוראו כאשר יוכל שאת בתורה ועבודה ומעשים הטובים, ולא יחפוץ להתראות החוצה לסבב בעיר בשווקים וברחובות, כי יראה מאוד את פני ה' ויראא לנפשו פן יראה בעיניו, ולבבו יבין איזה תאוה וחמדה האסורה. ונודע אומרם ז"ל (ירושלמי ברכות פרק א' הלכה ה'). עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה וכאשר ביקש דוד המלך ע"ה מבוראו (תהלים קי"ט, ל"ו-ל"ז) הט לבי אל עדותיך וגו' העבר עיני מראות שוא וגו'. כי שתי אלה הם עקרים ושרשים לכל התאוות והחמדות, **ואינו רוצה להביא עצמו לידי נסיון כי אולי חלילה וחלילה לא יוכל לעמוד כל כך.** ואם מידי מעשה יצא, אפשר מידי הרהור לא יצא ומה לו לצרה הזאת, מוטב לו לישב בביתו שקט ושאנן ולא יראה לפניו כי אם מחפצי ה' ומצוותיו כמו ספרי תורה, שאר ספרים תפילין ציצית וכדומה, וירחיק עצמו הרבה מבני אדם ולא יחפוץ בישיבתן פן ח"ו יהיה נגרר אחריהם לעשות אחד מיני אלף ממה שהמה עושים, ובלא זה, הנה הם יטרדוהו ויבלבלוהו ממחשבתו הקדושה החפצה להיות דבוקה בה' שלא יונח אף על רגע אחד, **ועל כן הוא מתבודד הרבה בינו לבין קונו ומיחד ומקשר ומדבק כל כוחי מורשי לבבו בכל מאמצי כוחו לה' אל המיוחד.** וכל לבבו ומחשבתו דיבורו ומעשיו וכל תנועותיו כולם המה ביחוד לה' באמת ובתמים בלי שום מחשבת פסול חלילה.

ואם אמנם צדיק הזה הוא טוב לשמים בכל כח נפשו ומאודו, אבל לא טוב הוא לבריות כיון שאינו מקשר ומדבק עצמו לשום בן אדם ההולך בשוק וטרוד כל היום בפרנסתו ומזונו על המחיה ועל הכלכלה, וטוב היה לקרבו ללמדו דרך ה' ואת המעשה אשר יעשה לפי ערכו, להכניס בלבו שגם בעת הלכו בחוצות לבל יושכח שם שמים ממנו מכל וכל, ויעלה על זכרונו בכל עת, יראתו ופחדו יתברך ויזכור תמיד בכל עת ובכל שעה ובכל רגע כי ה' הוא הנותן לו כח לעשות חיל ולולא עזרתו יתברך לא היה מרויח דבר קטן וגדול. וממצא אם כן הוא, מה לו ח"ו להנות לפעמים מממון שאינו נקי כל כך מאיסורא, כמו בענין המדידה והמשקל וחזרת דיבורו והשגת גבול וכדומה בענינים האלה, אשר הם עמוקים מני ים וכמאמר חז"ל (בבא בתרא קס"ה) רובן בגדל וכו', אם הכל מתת אלהים הוא ולא יהיה לו אף פרוטה אחת יותר מכאשר נגזר עליו שישתכר ביום זה בשום אופן. ואם לא ישתדלנה באיסור, ודאי ודאי שהיה מזדמן לו זאת בהיתר גמור, כי כיון שנגזר עליו כבר שירויח כזה ביום הלזה לא ימלט בשום אופן שלא להיות לו זה, וזה אשר מיהר ודחק את השעה לעשות להרויח זאת באיסור, הנה פגה אכל תאנה שלא בזמנה ואינו אלא שוטה גמור, פתי יותר מכל הפתאים שבעולם כי למה לו זאת הלא עד שיאכלנה באיסור יאכלנה בהיתר ואילו המתין שעה או רגע אחת היה מגיע לו זאת בהיתר גמור מאת הבורא יתעלה. וגם יצמיח מזה אם יאמין באמת שהכל מאת אלהים הוא, ומה שנגזר עליו שישתכר ביום זה לא ימלט מהיות לו זה אפילו אם היה מתחבא בחדרי חדרים, היה זאת רודפת אחריו ומשיגו על ידי סיבות שונות המתגלגלות ובאות מסיבת כל הסיבות וכמו שאנו רואין בחוש אשר דבר המוכן לאדם זה ממילא יבוא אליו לביתו על ידי גלגולים שונים אשר לא יבוא כלל בשכל האדם וכמאמר החכם (בספר מבחר הפנינים שער האמונה) אילו היה אחד בורח מטורופו כאשר בורח מן המות היה טורפו רודף אחריו יותר ממנו ולמהר להשיגו יותר וכו'. ונמצא למה יהיה זה יגע לריק בכל כוחו ובכל היום כולו מעת האיר פני המזרח עד אישון לילה ואפילה, הלא גם במעט מהיום אשר ישתדל לצורך פרנסת מזונו, ודאי ודאי ישתכר וירויח כאשר בכל היום כולו.

הלא תראה על פי רוב עיקר הריוח בשעה אחת מהיום בבוקר או לפנות ערב או באמצע היום ושאר היום עוסק בשיחה בטילה וליצנות ושאר דיבורים האסורים מחניפות ושקרים וכזבים ולשון הרע וכדומה, ולמה לא יקבע עצמו לשיעורין דאורייתא לחלק את היום לחצאין לעשותו חציו לה' וחציו לכם על כל פנים, כי איך יהיה שולחנו מלא ושולחן רבו ריקם ח"ו, ועל כל פנים צריך להשות חלק עבודה לה' אלהיו עם עבודת עצמו, ולראות לשתדל בפרנסת נשמתו כמו בפרנסת גופא ולא יזוז מתורה ועבודה עד חצי היום, והחצי הנשאר, לפרנסתו. ואם אינו יכול בשום אופן באמת להקצות את חצי היום לה' על כל פנים כאשר יוכל בשליש היום או פחות יקבע שיעור ללימוד התורה בקביעות בכל יום תמיד, ושאר כל היום יהיה עוסק במלאכתו והן עוד היום גדול לעמוד בחוץ להשתכר על מזונו.

ידוע אומרם ז"ל (ברכות ל"ה ע"ב) ראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן ארעי זה וזה נתקיים בידן. וכמה וכמה דברים כיוצא בהם שצריך איש ההמוני ההולך בשוק לידע אותן ולהזהר בהן, וכמה איסורין דאורייתא נמצאים בשוק אשר לא יתנו לב אליהן כלל כמו לא תקום ולא תטור (ויקרא י"ט י"ח), לא תשנא את אחיך בלבבך (שם שם, י"ז), לא תתאוה, לא תחמוד (דברים ה' י"ח), לא יגוש (שם ט"ו, ב), וכדומה רבים, וכמו כן במצות עשה פריקה. טעינה, אם כסף תלוה, גמילות חסדים בגופו וכדומה. וכל זה הנה באיש ההמוני קשה לו להיות עולה זאת מעצמו על לבו אם לא על ידי הצדיק המקרבו, עליו מוטל הדבר להזכירו ולהזהירו בכל אלה.

ולא בבני אדם לבד שייך קרבת הצדיק מה שטובה גדולה הוא לבני אדם שהצדיקים יקרבו אותם, גם בכל הדברים וכל החפצים שבעולם מזהב וכסף ומלבושים ומאכלים ומשקים מבהמה ורמש ועוף ודג וצומח ומתכות ואבנים טובות ומרגליות כולם יתאוו ויחמדו ויחפצו וישתוקקו לקשר ולדבק עצמן אל הצדיק בכדי שעל ידו יתעלה ויתקרב הניצוץ הקדוש שבתוכם אל צור העולמים ברוך הוא מקור מחצבתו אשר בשמי השמים וזה תקות כל המקווים ותכלית כל המאורות והשמחות לקשר ולדבק עצמו בכלות נפשו וחיותו למלך חי העולמים ברוך הוא וברוך שמו הנעלם והנשגב.

וזה הוא אשר נקרא לא טוב לבריות כיון שהוא אדם בפני עצמו סגור ומסוגר ואינו מקרב ומדבק אליו שום בריה מבריות יוצר בראשית ברוך הוא. מה טובה מצמיח מזה לבריותיו ברוך הוא ועל כן הוא טוב לשמים לבד. אבל באמת הנה הוא בודאי מקיים כל מצוות שבין אדם לחבירו בלא תעשה ועשה ומאכילם ומשקם וגומל חסדים, ואך אינו מקרב עצמו להם למדם דרך ה', וזה הוא כי עדיין לא בטוח בעצמו שלא ירד מעט אחרי התקרבותו לדברי העולם ופן חלילה יפנה לבבו מעט לתור מאחרי ה' להתאות לדבר אשר לא תעשינה ויחטא ואשם לאחת מאלה.

אבל הסוג השני הוא, אדם אשר בטוח בעצמו שיצא מבחינת טבע העולם הזה מכל וכל ולא יתאו למחמדיו ולא ישתוקק למטעמותיו ולא יתענג בתענוגיו כי כולם המה אצלו דברי רוח הבל ותהו וכבחינה שאמרו רז"ל (בבא בתרא י"ז) שלושה לא שלט בהם יצר הרע וכו' כי שברו והכניעו וכתתו כל כוחי מורשי תאוות לבבם וגופם במסירת נפשם לה' תמיד בשבירת כל כוחי הגוף, והגוף אצלם כבחינת הנשמה כי הפכו אותו לרוחניות ממש כאשר הארכנו בבחינה זו בחיבורנו סידורו של שבת (שורש ר ענף ג'). הנה הוא מותר לצאת לסבב בשווקים וברחובות, ועל כל פינה יארוב אולי יקרה לו דבר מדברי העולם מאדם ובהמה וכל הדברים שבעולם לקרב אותם לחי העולמים מקור שורשם ומחצבתם. והוא לא יירא ולא יפחד משום דבר, וכל בני העולם לא יטרידוהו וכל הדברים וחפצים לא יפסיקוהו מהתקשרות מחשבתו למעלה למעלה כי הנה קשור בקשר אמיץ וחזק בל ימוט עולם ועד. ולא מבעיא באדם אשר על הארץ שיקרבו כאשר יוכל בלב ולב ללמדו דרכי עבודת שמו יתברך ואת המעשה אשר יעשה, אמנם גם כל חפצי העולם יקרב עצמו אליהם לראות באיזה אופן יעלם למעלה ואינו מתירא מהם בשום פנים שלא יתאוה להם כי כשיראה כל דברים שבעולם לא יביט כי אם אל כח אור ה' הנשפע בדבר ההוא ולא יביט אל חומרו כי הוא נבזה ומתועב ומשוקץ בעיניו בתכלית הביזוי, ולא יחפוץ כי אם לקרב הניצוץ הקדוש השורה שם, למקור שורשו.

והוא הנקרא טוב לבריות, דקדקו לומר לבריות, ולא טוב לבני אדם. כי לא לאדם לבד טוב הוא כי אם לכל הבריות שבעולם מקטן ועד גדול כי מקרב אותם למלך עולמים ברוך הוא וברוך שמו כי בטוח בעצמו שהוא יעלם למעלה ולא שח"ו הם יורידוהו מטה כי יצא מכל בחינת חמדת העולם.

וכזה שמעתי בשם הרב איש אלקים בוצינא דנהורא רבה ויקירא שם קדשו **מוהר"ר דוב בער מגיד מישרים דק"ק מעזריטש** שאמר על משנת חז"ל (שבת ס"ו ע"ב) הבנים יוצאים בקשרים ובני מלכים בזגים וכל אדם אלא שדיברו חכמים בהוה. פירוש אלו אשר נקראו בנים לקודשא בריך הוא ושכינתיה והם אשר שכחו מחפצי עצמם מכל וכל והתקשרו והתדבקו עצמם בקשר אמיץ וחזק שלא להתאוות לשום דבר בעולם כי אם כברא דאשתדל בהון בתר אבוי ואמיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה וכו' וכל מה דהוי ליה הוה חשיב לון לאין למעבד בהון רעותא דאבא ואמא וכו' כמו שכתב בזוה"ק (תצא רפ"אא), הנה הם יוצאים בקשרים שמותר להם לצאת לשוק לעמוד החוצה כיון שהם קשורים ומקושרים בקשר אמיץ וחזק בה' אלהיהם מותר להם לראות בכל הדברים ולדבר בכל הדברים שבעולם כי לא יפסיקוהו ולא יטרידוהו מדביקתו האמיתית, אדרבה הוא יעלה כל הדברים שבעולם למעלה למעלה. אבל ובני מלכים מי שהוא מסטרא דמלכותא תתאה באופן שאינו מקושר כל כך, הם מוכרחים לצאת בזגים כלומר כזג המקשקש בקול תורה וקול תפילה וחלילה להם להפסיק מדביקות תורה ותפילה אף רגע אחד. וסיים המשנה וכל אדם כלומר **כל אדם הוא בדרגה זו דרגת בני מלכים, אלא שדיברו חכמים בהוה, כמו שהם היו. ודיברו לפי בחינתם הגדולה והם היו יכולים לראות ולדבר בכל הדברים ולהעלות הכל למרום שבתן, וכאשר מצינו כמה פעמים בגמרא שדיברו משטוטי הויות העולם וכולם הם סודי סודות רזין עילאין ויקירין כי העלו כל בחינת הדיבורים ההם למקור שורשם אשר נלקחו משם.**

וראה עוד מש"כ בספה"ק **דברי יחזקאל** (פרקי אבות) בעניין זה: רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת וכו' (ב, א). ויש לדקדק מהו הלשון שיבור לו וכו' ולמה לא תאמר שיתנהג בו אך דבאמת ח"ו להתנהג שיהיה תפארת לו מן האדם אעפ"י שאינו רשאי לעשות כן אדרבה כשרואה עפ"י ש"ע והפוסקים שצריך לעשות כן חלילה להשגיח על ב"א רק התנא משמיענו **שבתחלת הבחירה לכנוס בעבדות הש"י**

וכך הביא בספה"ק תולדות יעקב יוסף[נא] בשם רבו הבעל שם טוב זיע"א, את מה שנתגלה לו על ידי שאלת חלום[נב]:

"שמעתי בשם מורי פירוש הש"ס[נג] דהני תרי בדחי דהוי בני עלמא דאתי, ועל פי שאלה נאמרה לו, דהענין דהני תרי בדחי היה כל עסקם להתחבר עם כל איש ואיש, ולייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה, בכל פרטי מעשה איש, הן בביתו של כל איש ואיש, או בעסקיו, ובכלל ובפרט, זולת מי שהיה לו צער חס ושלום לא היו יכולים ליחד יחודו להתחבר עמו, לכך הוי מבדחי ליה בדברים, עד ששמח, ונתחברו עמו, לדבוק אתו עמו בו יתברך שמו וכו', והוא כלל גדול והבן, ודברי פי חכם חן":

"טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידך[נד]"

כאשר האדם עומד על פנימיותם של שני מיני העבודות הנזכרים - "התבודדות" ו"התכללות" - הוא משכיל להבין כי אין בהם כלל סתירה, וכי הם אינם תרתי דסתרי - דבר והיפוכו, אלא אפשר לקיים את שניהם כאחד[נה].

וכן פירש הרה"ק מציעשינוב זי"ע[נו] את הנאמר בפיוט "האדרת והאמונה"[נז]: "הועד והותיקות לחי עולמים", "ועד" מורה על התאספות והתוועדות, ואילו "ותיקות" מורה על התבודדות וסגירות [כמו "תיק" שאין ידוע מה שבתוכו[נח]], ועל שניהם אנו אומרים "לחי עולמים" - ששני הדרכים טובים ומועילים, מחמת שבאמצעות שניהם מתקשר האדם בהשי"ת - שהוא "חי עולמים".

לאור זאת מבאר בספה"ק דגל מחנה אפרים[נט] את הפסוק הראשון שבתחילת פרשתינו[ס], כי מצד אחד צריך האדם להתבודד ולהשליך מעליו את כל האנשים - "שלח לך אנשים", ומאידך צריך האדם להיכלל עם כל הנבראים על מנת להעלותם לשורשם כך שעל ידי זה תתוקן השכינה המכונה גם "ארץ כנען" - "ויתרו את ארץ כנען".

יוכל להיות שיתבודד ואל יתערב עם ב"א ובאמת כוונתו לש"ש ולזה משמעינו התנא שאין זה דרך נכון לעבדות ד' **רק הדרך הנכון שיתערב עם ב"א** ועי"ז יכניסם תחת כנפי השכינה **אבל צריך לעשות כל דבריו עפ"י הש"ע והפוסקים אף שפעמים ההמונים אין נראה להם שיעשה כן לפי דעתם חלילה להשגיח עליהם כלל רק יעשה מעשיו עפ"י התוה"ק.**

נא תולדות יעקב יוסף דף ע"ב ע"א, בן פורת יוסף דף פ"א ע"ג.

נב ראה ב'מקור מים חיים' בראשית הערה לה.

נג תענית כ"ב א.

נד קהלת ז יח.

נה וכמש"כ בספה"ק **ייטב לב** (פר' מטות) וזל"ק: ויותר מזה שמעתי מפי **דודי הגאון הק' מו"ה אריה ליב זלה"ה מווישניצא** לפרש הפסוק (לעיל ח, כה-כו) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה וגו' ושרת את אחיו וגו' לשמור משמרת ועבודה לא יעבוד, שהוא לכאורה כפל לשון. אבל הענין, כי עיקר עבודת הלוים בשירים ובזמרם בקול וכנור ונבל היה למען לעורר לבבות ישראל לתשובה בבואם להקריב את קרבנותיהם חטאות ואשמות וכדומה (ראשית חכמה שער האהבה פ"ח אות ט), ומבן חמשים שנה נפסל בקול, עיין רמב"ן (לעיל ח, כה), ולא היה יכול עוד לעשות עבודתו בקול, עם כל זה עמד על משמרתו עם אחיו הלוים לעורר הלבבות לתשובה. והענין, כי אז בינה יתירה נודעת להם, **שהם היו מתבודדים בינם לבין קונם איש על עבודתו לשפוך כמים לבו ושיחו לפני ה', ובאו בקושרות עם כללות לבבי ישראל האחוזים זה בזה,** ובכן היו מעוררים הלבבות לפשפש במעשיהם, איש על מקומו יחפוש דרכיו ויחקור וישוב אל ה', על דרך שכתוב (מלכים א, יז, יח) באת אלי להזכיר (את עצמי) את עוני, כי מעת בואך אני מזכיר את עוני לשוב עליהם. וזהו שאמר הכתוב (לעיל יח, כג) ועבד הלוי הוא (לעצמו) את עבודת וגו', (על ידי זה) והם (העם) ישאו עונם. וזה שנאמר ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד בפועל ממש, ועם כל זה ושרת את אחיו וגו', עם אחיו, לשמור משמרת לעורר הלבבות, הגם ועבודה לא יעבוד בפועל, ע"כ דבריו הנחמדים.

נו ראה בספה"ק **דברי יחזקאל** (מבן המחבר הגה"ק מציעשינוב ז"ל): הועד והותיקות לחי עולמים **דהנה יש בני אדם אשר מחמירים על עצמם בכמה מיני פרישות וחומרות וכשהם מתועדים בין אנשים א"א להם להתנהג באלו הפרישות ואעפ"כ אינם מונעים בשביל זה התאספות** וכונתם בזה לעשות נחת רוח לחי עולמים כנאמר ברוב עם הדרת מלך **ויש ב"א אשר מונעים א"ע מהועד מחמת כי אינם יכולים להתנהג בפרישות והותיקות כמו בהתבודדות** וכונתם ג"כ בזה לעשות נ"ר לח"ע, **וע"ז נאמר ששני הדרכים טובים כיון שכונתם לחי עולמים.**

נז פיוט זה מיוחס לרבי משולם בן קלונימוס, והוא שיר המלאכים, כמובא בספר רקמה (רוקח, בפירושו על סידור התפילה, על 'ברוך שאמר', עמ' מו).

נח ע"ד מש"כ **השל"ה הקדוש** (תורה שבעל פה, יג, כלל לשונות סוגיות, קלד) וזל"ק: בכל דוכתא בתלמוד שהתשובה אינה נודעת לפשוט ממנה האבעיא אומר תיקו. **ולשון תיקו הוא מלשון תיק. כי כמו שהתיק שבו הספר אינו נודע מה שבתוכו, כך פשיטות האבעיא אינו נודע, וכן פירש הערוך.**

נט כך איתא בספה"ק **דגל מחנה אפרים** (פר' שלח ד"ה עוד) בזה"ל: עוד ירמוז **כי האדם הרוצה לעבוד ה' באמת צריך שיהיה לו ב' בחינות א' יחוד המעשה דהיינו כאילו רק הוא לבדו בעולם** וכן הקב"ה מגלה אליו בלי לבושין וכמו שאמר הרב ר' נחמן האריד'ענקיר ז"ל (שמות ל"ד, ג') ואיש לא יעלה עמך **כשירצה לעבוד את ה' אזי יהיה רק לבד ולא יעלה עמו איש** כנ"ל, ועל פי זה הבנתי הפסוק (ויקרא ט"ז, י"ז) וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש והבן, **ויש עוד בחינה אחרת לעובד ה' שצריך לכלול עצמו עם כל הנבראים משלשול קטן עד ראם אשר בלבנון** וכמאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קמ"ח, א') הללו את ה' מן השמים וגו' הללו את ה' מן הארץ וגו' וכן צריך לחבר עצמו עם כל הנשמות **כידוע מאא"ז זלל"ה** וללכלול עצמו עמהם והם עמו כמו שאמר ז"ל כי בכל אות ואות יש עולמות ונשמות וכו' והוא שמרמז הפסוק שתי הבחינות אלו שצריכים להיות בעובד ה'.

וזהו שלח לך אנשים תרגום של והפשיט וישלח, וזהו יש לומר **שתפשיט ותסיר ממך כל האנושיות ויתורו את ארץ כנען** היינו **שלא תשאיר לך רק מה שצריך לחיבור השכינה כביכול ולזה צריך קירוב ורבוי אנשים** על פי שאמרתי במקום אחר (סנהדרין ע"א:) קירוב לצדיקים נאה להם ונאה לעולם **כי לפי רבוי האנשים העובדים את ה' יותר מתגלה אליהם אור השכינה כביכול** כמו שכתוב (שמות כ, כ"ד) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ותרגומו בכל אתר דתשרי שכינתיה וכו' כי ידוע מאמר חז"ל (פסחים ח') צדיקים דומים לפני השכינה כנר לפני האבוקה וממילא לפי רבוי הנרות יתרבה אור האבוקה שהיא השכינה כביכול ועיין במקום אחר וזהו ויתורו את ארץ כנען שהוא צורך השכינה **ולזה צריך לכלול עצמו עם כל האנשים ועם כל הנבראים והכל לעלות לשורשן לתיקון השכינה** כביכול.

ס "שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען" (במדבר יג ב).

נכתב ונערך ע"י הרב חיים פנחס הורוביץ שליט"א | לתרומות והנצחות, ניתן לפנות לטל':
054-8461619 | תרומות ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל 17 סניף 732 מס' חשבון 76879692
ע"ש "בית אשר ורבקה" (ע"ר) | לכל ענייני הגיליון, שאלות והערות, קבלת הגיליון באימייל,
ניתן לפנות לכתובת אימייל: 2088014@gmail.com | ת.ד. זכרון יעקב 10\18 י-ם